

کلام :
میان غلام عالی مسرور فقیر

بیاد نام

ترتیب و تحقیق :
بیدل مسرور

بیدل نامو

کلام

فقیر غلام علی "مسرور" بدوی

صوفي القادري
شکارپوري

ترتیب ۽ تحقیق:

بیدل مسرور بدوی

مسرور پبلیکیشن کراچی

سمورا حق واسطا محفوظ

ڪتاب جو نالو: بيدل نامو

ڪلام:	فقير ميان غلام علي "مسرور" بدوي
ترتيب ۽ تحقيق:	بيدل مسرور بدوي
چاپو پهريون:	فيبروري 2000ع
تعداد:	هڪ هزار
ڪمپوزنگ:	ميڊيا ڪميونيڪيشن ڪراچي
ٽائٽل:	امتياز علي انصاري
ڇپيندڙ:	راز ناٿن شاهي
ڇپائيندڙ:	ذڪي پرنٽنگ پريس
قيمت:	مسرور پبليڪيشن ڪراچي
	30/ روپيا

لکپڙه لاءِ:

بيدل مسرور

پوسٽ باڪس نمبر 17618 پوسٽ آفيس

گلشن اقبال ڪراچي سنڌ

فهرست

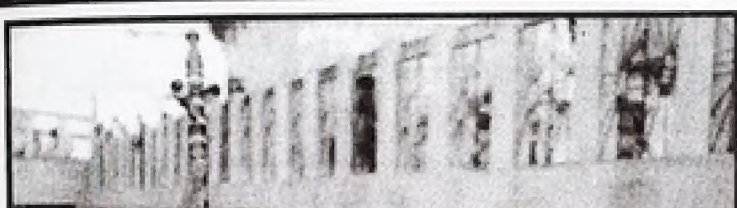
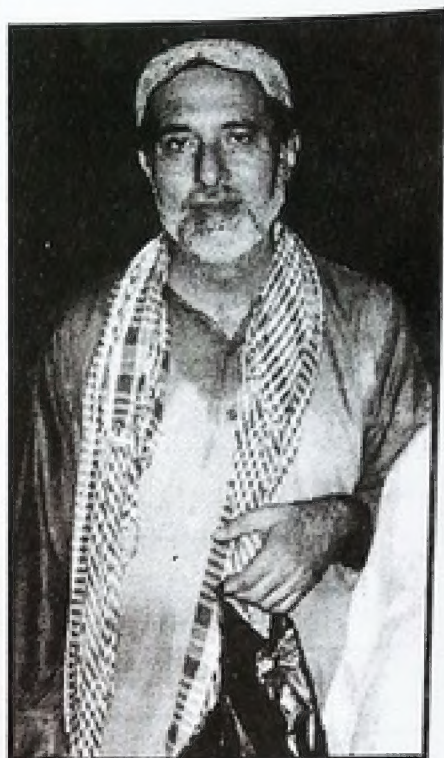
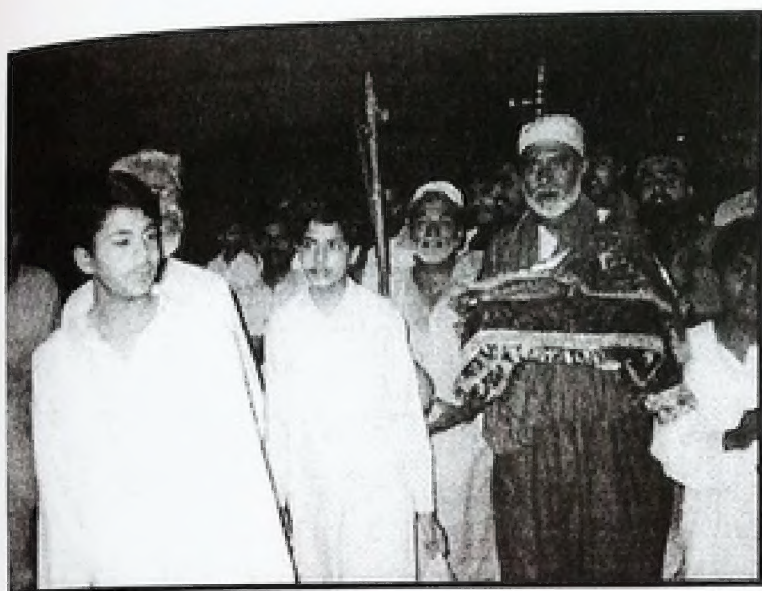
- (1) انتساب : _____
- (2) پبلشر پاران : _____
- (3) مهاڳ : _____
- (4) سوانح فقير غلام علي مسرور بدوي : _____
- (5) سوانح شهنشاه قادر بخش بيدل فقير : _____
- (6) مثنويون : _____

۱. حمد باري تعاليٰ - خاتم المرسلين - حضرت عشق - اسرار پنجتن
- اوصاف چار يار - سيدنا عبدالقادر جيلاني - سنڌ سباجهي
- حضرت قلندر لعل شهباز - حضرت قادر بخش بيدل فقير.

- (7) بيدل نامو : _____
- (8) مداحون : _____

- مداح ستگرو سائين جي سوکڙي - مداح شهنشاه بيکس سائين
- حافظ شيرازي - سائين نبي شاه وڳڻ - حاجي لطيف شاه جيلاني
- سائين منچر شاه بخاري - سائين امين شاه چشتي
- سائين ميران شاه - سامي چئن راءِ - ڀڳت کنور رام سنت
- سنت کلهوڙام.

- (9) اردو ڪلام : _____

انتساب

ميان غلام علي ”مسرور“ فقير جي لائق فرزند،
شهنشاه بيدل سرڪار جي درگاه تي قبول پيل خاص خدمتگار،
پنهنجي مربي پيءُ باجهاري ۽ سچاڻ صوفي
مرشد سائين احمد بخش بدوي عرف فقير سائين ”مثل مسرور“

۽ فقير مسرور جي انهيءَ ويڙهي جي نالي
جنهن لاءِ فقير پاڻ شهنشاه بيدل سائين کان دعا
گهرندي چيو هو:

مجازيءَ جي جهلي جهولي ڪنان، امن و امان ڏيئي،
سدا ”مسرور“ جو ويڙهو رکڻو آباد اي بيدل.

بيدل مسرور بدوي

پبلشر پاران

بيدل نامو، اوهان جي هٿن ۾ آهي، اسان جو وعدو هو ته اسان جو ٻيو ڪتاب ميان غلام علي مسرور فقير جي ڪلام (ڪليات) تي مبني هوندو پر جيئن ته اهو مسرور پبليڪشن ڪراچي ۽ سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد جي گڏيل سهڪار سان، فقير مسرور جي ورسِيءَ تي اٽڪل مارچ 2000 جي وچ ڌاري شايع ٿي رهيو آهي، ان ڪري اسان هن پيري خاص طور حضرت قادر بخش بيدل رحمت الله عليه جي عرس مبارڪ جي موقعي جي مناسبت سان فقير مسرور جي ان ڪلام جي چونڊ پيش ڪري رهيا آهيون، جيڪو فقير مسرور، حضرت قادر بخش بيدل رحمت الله عليه جي عقيدت ۾ چيو آهي.

بيدل نامي ۾ پيش ڪيل ڪلام جي چونڊ، انهي جي مختصر علمي مطالعي ۽ تصوف جي فڪر انگيز نقطن تي اهڙي جامع ۽ آسان انداز ۾ سمجهاڻڻ جو ڏکيو ڪم ڪري جناب بيدل مسرور اهو به ثابت ڪيو آهي ته هو صرف فڪشن رائٽر، شاعر موسيقار يا راڳي ئي نه آهي پر هو سٺو مضمون نگار به آهي ته تصوف جي باريڪين کان به ڀلي ريت واقف آهي.

بيدل مسرور جي جاڙن ناولتن، چاهتن جي ٿوڻي تي ۽ آءُ لو يو جي پيار پري آجيان ڪرڻ ۽ انهيءَ جي خوبصورت موٽ ڏيڻ تي ادارو پڙهندڙن جو نهايت شڪر گذار آهي. انهيءَ سان گڏ اسان کي اها به اميد آهي ته هي ڪتاب ”بيدل نامو“ پڻ پڙهندڙن جي ذوق ۾ اضافو ڪندو. خاص ڪري تصوف سان تعلق رکندڙن کي هن ڪتاب مان تمام گهڻو لطف ۽ حظ حاصل ٿيندو.

سائرس مسرور بدوي

پارس مسرور بدوي

حق جو مظهر، عارف ڪامل، عشق جو مطرب، سچ ۽ سونهن جو مست، سٺو سلوڪ جو سالڪ، صوفي القادري "ميان غلام علي مسرور فقير بدوي" شڪارپوري، مانجهي مٽيادار ۽ رندن جو راز دان هو. سندس شمار سنڌ جي انهن ناميارن صوفي بزرگ شاعرن ۾ ٿئي ٿو، جن عشق ۽ عرفان جون منزلون ماڻيون ۽ سرت وارن کي سوز ۽ سک جون سرڪيون پياريون.

تصوف جي دنيا ۾ سنڌ کي اعليٰ شرف حاصل آهي، جنهن جي هر شهر وسي واهڻ ۾ ذات الاهيءَ جا اهڙا لازوال اظهار ٿيا آهن، جن جي انوار سان ڪروڙين قلب قراريا آهن. جيئن ڏاکڻي سنڌ ۾، قومي زندگيءَ جو شعور ڏيندڙ انساني احساس جو ترجمان، لوڪ ورثي ۽ تاريخ جو محافظ، پریت ۽ امن جو پيغمبر، شاعرن جو سرتاج "حضرت شاھ عبداللطيف ڀٽائي عليه رحمت" آهي، تيئن وري وچولي سنڌ ۾ وسندڙ، ذات حق جي راز تان پردو پري ڪندڙ، عشق جي شينهن تي سواري ڪري، وحدت واري نينهن جي نوبت هڻندڙ سيوهاڻي سردار لاهوتي لعل حضرت قلندر شهباز عليه رحمت آهي.

اهڙيءَ ريت اتر سنڌ ۾ سالڪن جي سرتاج، عشق جي اوتار "دولهه درازي سرڪار سچل سرمست عليه رحمت"، بره جي باز فقير قادر بخش بيدل رحمت الله عليه" ۽ "جمال جي عاشق فقير محمد محسن بيڪس عليه رحمت" جهڙا بزرگ، عالم ۽ هستيءَ کي همت اوست ۾ گم ڪندڙ غازي شاعر به ٿي گذريا آهن، جن پنهنجي علم فضل، ڪلام ۽ پيغام جي ذريعي بنا ڪنهن مت پيد جي، ڪروڙين دلين کي محبت، هيڪڙائي، امن آشتيءَ جي فيض سان ڀرپور ڪيو آهي. ساڳيءَ طرح شڪارپور شهر کي به وڏو مان ۽ مرتبو حاصل آهي جتي، ويدانت ۽ تصوف جي مهان شاعر، اتم گيان جي پندار "سامي چئن راءِ" صاحب ۽ نماڻين دلين جي غمخوار ۽ محبوب صوفي شاعر "ميان غلام علي مسرور فقير" صاحب جن به درشن ڏنو ۽ سنڌ جي سونهن ۽ سڳند جي امر اهڃاڻن ۾ اضافو ڪيو.

"ميان غلام علي مسرور فقير" اهو محبتي شاعر آهي جنهن کي بره جي بار جي پاڪر ملي، سبھاني سٺ جي سروپا ملي، شاعريءَ جو سلوڪ مليو ۽ نسلنگ نينهن کي ڪڏائڻ لاءِ طرب مليو. ميان مسرور پنهنجو سمورو ڪلام انهيءَ محويت ۽ طرب واري ڪيفيت ۾ چيو آهي، جنهن ۾ پنهنجي مرشد راه هدايت شهنشاه فقير بيدل ۽ درويشي دلين جي رهبر سرڪار سچل سرمست ۽ جمال جي عاشق فقير بيڪس وانگر ظاهر باطن جا اسرار ۽ جوش جلال جا ساڳيا سنهيا هو بهو آندا آهن.

جنهن جي ڪري هن به پنهنجي ساٿاري صوفي شاعرن جي قطار ۾ شامل ٿيڻ جو منصب ماڻيو آهي.

”فقير سائين مسرور“ جو برڪت ڀريو نانءُ پنهنجي ڪلام ۽ نثري تصنيفن جي ڪري علم ادب جي فلڪ تي روشن آهي. پاڻ سنڌي ٻوليءَ جو اهو صوفي شاعر ٿي گذريو آهي. جنهن جي ڪلام ۾ نه صرف ناسوت جا سُر، باهوت جا راز، ذات الاهي جا اذڪار، ظاهر باطن جا اسرار ۽ منصوري موج مستي آهي پر سندس ڪلام ۾ زماني جي نت نون رنگن بدلائڻ تي تنقيد، اخلاق ۽ انسانيت جا درس ۽ ناصحائا نقطا به آهن. سندس ڪلام، سنڌي ٻوليءَ جو اهو شاهڪار آهي جنهن ۾ ٻوليءَ جي سلاست ۽ فصاحت سان گڏ ترنم، رواني ۽ محاورن جا پنڌار به آهن.

سنڌ جي هن روح پرور شاعر جي علمي ادبي ڪارنامن، زندگيءَ جي سبق آموز تجربن، ڪلام جي گهرائي ۽ حسن کي ڏسي ڪيترائي قدر شناس اڄ به ساڻس عقيدت جو اظهار ڪن ٿا. هيترا سال گذري وڃڻ جي باوجود اڄ به وڏي اڪير وڃان سندس ورسيءَ تي ڪيئن محبتي مرد، ڏوران ڏوري اچي سندس مڃايل محبت جي ميڙي کي وڌيڪ مڃائيندا آهن. ساڳيءَ طرح هند ۾ به سندس ياد کي تازو رکڻ لاءِ منبل محفلون ۽ ورسيون ملهايون وينديون آهن. ورسيءَ جي موقعن تي خاص طور فقير جو فرزند سائين احمد بخش بلوي عرف مرشد مثل مسرور، فقيرن جي ٽولي سان سرگس ڪري ڳائيندي مزار تي چادر چاڙهڻ ويندو آهي خيرات ڪرائيندو آهي ۽ راڳ ڪلام جي محفل ۽ ادبي نشست يا مشاعري جو اهم تمام به ڪندو آهي.

عام طور عرس جي مناسبت سان فقير مسرور يا شهنشاهه بيدل سائينءَ جي سوانح ۽ ڪلام تي تحقيقي ۽ معلوماتي مقالا پڙهبا ته هميشه ئي آهن يا مختلف رسالن يا اخبارن ۾ مضمون ۽ ليک به شايع ٿيندا رهندا آهن مگر هن ڀيري هي هڪ خصوصي مقالو ”بيدل نامو“ ترتيب ڏئي، ڪتابي صورت ۾ شايع ڪرڻ جو هڪ خاص مقصد هي آهي ته فيبروري 2000 جي وچ ڌاري سرڪار بيدل بادشاهه جو عرس مبارڪ ٿي رهيو آهي ته هڪ مهيني کان پوءِ يعني مارچ 2000 جي وچ ڌاري فقير سائين مسرور جو عرس به منعقد ٿي رهيو آهي، اهڙي مبارڪ ۽ ڀاڳپري موقعي تي فقير مسرور جي چيل هن چونڊ ڪلام جو شايع ڪرڻ منهنجي لاءِ اعزاز کان گهٽ نه آهي.

هونئن ته فقير صاحب جو تمام گهڻو ڪلام پنهنجي پير مغان شهنشاهه فقير بيدل سرڪار جي عشق، محويت ۽ طرب ۾ چيل آهي پر مون هت خاص طور انهيءَ ڪلام جي چونڊ آندِي آهي جا، شهنشاهه فقير بيدل سائين جي پاڪ نام سان منسوب آهي، جنهن مان نه صرف شهنشاهه فقير بيدل بادشاهه جي فيض جي پالوٽ جو پتو پوي ٿو پر خود فقير مسرور جو صوفيائيو مسلڪ ۽ سندس منزل ۽ درجات به

نظر اچن ٿا، جنهن ۾ سلوڪ جي طئي ڪيل منزلن جا منظر به آهن ته توحيد ۽ صفات جا سُر به آهن، عجز ۽ عاجزيءَ جا انواع به آهن ته رنديءَ جا رنگ ۽ دمڙيءَ جا دستاويز به آهن.

بيدل نامي جي عنوان هيٺ سينگاريل هن سوکڙيءَ ۾ فقير مسرور جي لکيل هڪ خوبصورت مداح، ”ستگرو سائينءَ جي سوکڙي“ به شامل ڪئي وئي آهي. فقير سائينءَ، هيءَ مداح پنهنجي مرشد راهه حقيقت شهنشاهه بيدل سرڪار جي در تي ڪميا لاءِ پاڏائيندي چئي آهي.

فقير مسرور جي لکيل ”مسدس مسرور عرف هيرن جو هار“ جي مقبوليت سان گڏ پنهنجي دور ۾ هن مداح به وڏي شهرت حاصل ڪئي هئي، نه صرف شهنشاهه بيدل سائين جي مريدن خادمن ۾ پر مدرن ۽ ٽڪائن ۾ به هيءَ مداح وڏي عقيدت وچان پڙهي ويندي هئي.

صوفي ساڃاهه رڪنڌڙ عقيدتمند هندن ته هن مداح کي ڪيترائي ڀيرا پاڪيت سائيز ۾ به شايع ڪرايو هو، جن مان اسان کي به ڇاپا، 1940 ۽ 1941 جا هٿ آيا آهن. اهي ٻئي ڇاپا موتي رام گرڌاري داس، موتي پرنٽنگ پريس (لکي در اندران) شڪارپور مان شايع ڪرايا هئا.

آنجهاني پروفيسر جهامنداس پاتيه چواڻيءَ، ”فقير مسرور کي مسلمان ته ولي مڃيندا هئا پر هندن ۾ به هن جي وڏي مڃوتي هوندي هئي.“ انهيءَ جو ثبوت ان مان به ملي ٿو ته 1981ع ڌاري شري ڪنيا لال عيشني رام اڇپليا، پيتامبر داس سهجرام، ڪوٺاري پرنٽنگ ورڪس سمباوي چيمبرس، سرپي، مهتا روڊ فورٽ بمبئيءَ مان به هي مداح شايع ڪرائي آهي. جنهن جي مهر ۾ ”يادگيري پتر“ جي عنوان هيٺ وضاحت جا ٻه اکر به لکيا اٿس:

”هي ننڍڙو پستڪ ”مداح ستگرو“ سائينءَ جي سوکڙي، سچي سک ۽ شرڏا سان پنهنجي سرگواسڻ ڌرمپتني تلسي پائيءَ جي پوتر ياد ۾ ڇپائڻ جي ڪوشش ڪئي اٿم. سرگواسڻ جو ستگرو سائينءَ جي مداح ۾ اٿوڻ وشواس ۽ سچو نشيچو هو. اميد ٿو ڪريان ته سڀ پاڻ ۾ پيڻر هي اموڪ ماڻڪ موتي پستڪ پڙهي، ان جي اپار جي مهما جو مزو وٺندا. شل ستگرو سائينءَ جي مهر سان سڀني پريمين مٿان هر دم قائم رهي.“

هن مداح جي مقبوليت ۽ شهرت جا ٻيا به ڪيترائي سبب آهن. مثال طور هڪ ته ”فقير مسرور“ جي هيءَ مداح سموري انساني جيوت جي رهنمائيءَ لاءِ، دل جي اٿاهه گهرائين وچان گهريل دعا آهي. جنهن ۾ آخر جي تڪليفن ۽ چوٽڪاري لاءِ بي اختياراڪين ۾ آيل آنسوئن واريون التجائون آهن، زماني جي ڪوڏ، ڪروڙ ۽ پاپ کان پاسي رکڻ جون وينتيون ڪيل آهن، جوانيءَ جي عمر ۾ ڪيل لاپرواهين ۽

غفلت ۾ گذاريل زندگيءَ ۽ غلطين جي معافيءَ لاءِ پاڏايو آهي. پنهنجي انساني جامي ۾ رهي، هن دنيا جي ڏکڻ ڏاکڻ کان بچڻ لاءِ، ۽ شيطاني ڪمن خلاف جنگ جوڻ جي همت ۽ مظلوم غريب ۽ ابوجهه مخلوق جي سک لاءِ دعائون گهريون آهن.

بيو سبب هي به آهي ته جيئن ته انسان، قدرت ۽ الله پاڪ ذوالجلال جي حڪمت اڳيان بلڪل بيوس آهي، عقل ۾ ناقص آهي ۽ علم هوندي به محدود آهي، انهيءَ خيال سبب هن مداح ۾ جيڪي نقطا سمايل آهن اهي عام ماڻهوءَ جي من کي شانت ڪرڻ ۽ ذهن جي اطمینان لاءِ انتهائي فائدي وارا آهن.

ٽيون سبب هن مداح جي مقبوليت ۽ شهرت جو اهو آهي ته هن مداح ۾ سنڌيءَ سان گڏ هندي ۽ سنسڪرت زبانن جو امتزاج اهڙي ته عمدگيءَ سان ٿيل آهي جو سنڌي هنڌن لاءِ روز مره جي ٻوليءَ واري صورت ۾ سمجهڻ، نهايت آسان آهي.

تصوف مطابق، هندو، مومن، گبر، يهودي يا سک ۽ عيسائي هڪ ئي ذات جي وحدت جا بيمڪ آهن ۽ وحدت ڪثرت جي انهيءَ بنيادي نقطي سبب هر مذهب ۽ ملت جو ماڻهو صوفيءَ جي ساڃاهه، اخلاق ۽ عمل مان فيض حاصل ڪري ٿو. هيءَ مداح، ستگرو سائين جي سوکڙي، سنڌي ادب ۽ ديس واسين جي لاءِ هڪ انمول سوکڙي آهي جيڪا فارسيءَ جي ٽيهه اکري وانگر اوائل سنڌيءَ (ديو ناگري لپيءَ) تحت، الف، ب جي حرفن تي اٽڪل 36 بندن تي مشتمل آهي.

هيءَ مداح گهاڙي جي لحاظ کان به نهايت خوبصورت آهي جيڪا ظاهر ته مخمس جي صنف ۾ يعني پنجن مصراعن تي چيل آهي، هن جو هر بند مثلث وانگر ٽن هر قافيہ مصراعن تي چيل آهي، جنهن جي وراڻيءَ واري مصراع مطلع جي مٿي بند سان هر قافيي آهي. ڇاڪاڻ ته مطلع پڻ مٿي جي صنف تي يعني ٻن هر قافيہ مصراعن تي چيل آهي. اهڙيءَ طرح بند جي مثلث ۾ وراڻيءَ سان مطلع جي پهرين مصراع چيل آهي، انهيءَ مان اندازو لڳي ٿو ته ”فقير مسرور“ جي هيءَ مداح مخمس جو به هڪ نئون ۽ عمدو مثال آهي.

مطلع (مٿي بند):

ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڇاءِ،
ڪو پلاڻي پال پنهنجو داد ڪر درسن پساءِ.

مثلث بند:

جا جياڙي دل مٿي منهنجي ڏيو جپ نام جو،
جئن جيي جگديس ڪي، ساڪي ٿيان سترام جو،
جڏ ڪري ارڃن جيان، اپڪار ڪريان عام جو.

بيدل نامو

نانءَ جس جڳ ۾ رهي جئن جوت ڪا اهڙي جڳاءِ،
ست گرو گرديو داتا شاه مون شرڌا پڄاءِ.

ستگرو سائينءَ جي سوکڙيءَ ۾ ٻوليءَ جي سونهن ۽ رواني، خيال جي اڏام، غور ۽ فڪر جا املهه ماڻڪ پوييل آهن ۽ ست ست ۾ تجنيس ۽ لفظ لفظ ۾ معنويت جي ڪاڻ موجود آهي.

هن سموري مداح ۾ ”فقير مسرور“، تجنيس حرفي جي حسن ۽ حرمت کي اهڙي ته پاڪائيءَ سان برقرار رکيو آهي جو انهن اکرن جي صوتي آهنگ مان ڪنهن جهڙي جهڙي رواني ۽ مسلسل گونج ٻڌڻ ۾ ٿي اچي.
۽ سندس ڪلام ۾ جيڪا لثي يا وزن آهي، انهيءَ جو اهڙو ته ڪمال آهي جو پڙهڻ سان لفظن جي ادائگيءَ ۾ هڪ فطري جهولو (لوڏ) به پيدا ٿيندي نظر اچي.
مثال طور:

پا: پيالو پريم رس جو پُر ڪري، ڀرتئون پيار،
قرب ڪر ڪوئي، ڪلنگي ڌر، مون کي ماري جيار،
پٽ اتان واري ڪڍي تون سڄي سڪپت تي ويهار،
پاند منهنجو پير تون پريو، بي جي در تي نا پنا،
ست گرو گرديو داتا شاه مون شرڌا پڄاءِ.

هن سوکڙيءَ ۾ سنڌي، هندي ۽ سنسڪرت زبانن جا انتهائي بي بها موتي مڙهيل آهن، جديد دور ۾ يقينن انهن لفظن جي سمجھڻ ۾ ڏکيائي ٿئي ٿي ان ڪري مون خاص ڏکين لفظن جي معنيٰ به ڏني آهي ته جيئن جديد دور جا اديب شاعر به ”فقير مسرور“ جي هن ڪلام مان لطف ماڻي سگهن.

فقير مسرور جي محبت ۽ صحبت جو سلسلو ٻين عاشقن ۽ سالڪن سان به تمام وڏي عقيدت وارو هو، انهيءَ ڳالهه کي خيال ۾ رکي، عقيدت ۽ احترام سان پيش ڪيل هن سدا بهار سوکڙي ”بيدل نامي“ جي مهڙ ۾ فقير مسرور جو مثنويءَ جي صنف ۾ ڇپيل ڪجهه اهو ڪلام به شامل ڪيو ويو آهي جيڪو پاڻ پنهنجي منظوم تصنيف ”مثنوي هير رانجهو“ جي مهڙ ۾ ترتيب ڏنو آهي.

ساڳي ئي خيال کان ”بيدل نامي“ جي آخر ۾ اسان فقير مسرور جو اهو محبت سان واسيل ڪلام به شامل ڪري رهيا آهيون جيڪو پاڻ شڪارپور جي ڪجهه بزرگن، ولين ۽ درويشن جهڙوڪ: امين شاه چشتي، حاجي لطيف شاه، منوچهر شاه بمعروف منچر شاه بخاري، ميران محمد شاه بمعروف ميرن شاه، چئن راءِ سامي، ڀڳت ڪنور رام سنت ۽ سنت ڪلهو رام ۽ رتيديري جي بزرگ نبي شاه وڳڻ ۽ ملڪ شيراز جي وڏي شاعر حافظ شيرازيءَ جي عقيدت ۾ لکيو آهي.

جهڙيءَ طرح شهنشاهه فقير بيدل سائين، دولهه درازي سرڪار سچل سرمست رحمت الله عليه جي الاهي اسرارن ۽ مرشد ڪامل طريقو حمدي حضرت شاه خير الدين شاه بادشاهه جي تنوير ڪمالات جو چهچھڻو پسيو، تيئن فقير مسرور به فنا في الشيخ ٿي. پنهنجي پير مغان جي فرزند فقير بيڪس سائينءَ کي به شهنشاهه بيدل بادشاهه جي شمع حسن تي پرواني مثل قربان ٿيندي ۽ سندس اسر کي به عرش فرش تي اظهاريندي ڏٺو ته بيڪس سائين لاءِ به بي اختيار سندس دل مدح خواني ڪئي هئي:

تون صاحب سباجهه آهين سردار صوفي،
سچو رند رهبر منهنـدار صوفي.

عقيدت جي هن گلدستي ۾ ”فقير مسرور“ جي چيل اها مداح ”مداح بيڪس سائين“ به شامل ڪئي وئي آهي. اميد آهي ته تصوف ۽ علم ادب جو ذوق رکندڙ پيار ۽ عقيدت واري هن ڪوشش کي دل سان ضرور لکيندا. هن ڏس ۾ مان خاص طور پنهنجي مربي پيءُ سائين احمد بخش بدوي عرف مرشد مثل مسرور سائين ۽ سائين مشتاق علي سومري صاحب جو نهايت ٿورائتو آهيان. جنهن فقير مسرور سائينءَ جي ڪلام جي درست پڙهڻي مقرر ڪرڻ ۽ تصوف جي باريڪ نقطن کي سمجهڻ ۾ منهنجي وڏي مدد ڪئي.

خادم

بيدل مسرور بدوي.

فقير ميان غلام علي مسرور بدوي

مختصر سوانحي خاڪو

پيدائش:

سنڌ جو هي معروف صوفي شاعر، 1 جولاءِ 1894ع/26 ذوالحج 1311 هجري تي شهر شڪارپور ۾ ڄائو. سندس والد جو نالو مخدومي ميان رحيم بخش بدوي المعروف "ماستر" هو.

تعليم ۽ تربيت:

سندس تعليم جي ابتدا پنهنجي شفيق والد جي نگرانيءَ هيٺ ٿي. 1901ع کان قاضي محلا شڪارپور ۾ پڙهڻ شروع ڪيائين. 1910ع ۾ فائينل جو امتحان پاس ڪيائين. جنهن بعد ٻه سال تيپداري اسڪول حيدرآباد ۾ ٽريننگ ورتائين.

ملازمت:

1912ع ڌاري تيپداريءَ جي نوڪريءَ ۾ داخل ٿيو. ملازمت دوران نوابشاه، نوشهروفيروز، شڪارپور، لاڙڪاڻي ۽ ميرپورخاص جي مختلف ٽپن تي رهيو. 1928ع ۾ کيس ترقي ملي ۽ پاڻ بئراج مختيارڪار وٽ سپروائيزنگ تيپدار مقرر ٿيو. 1936ع ڌاري سندس بدلي لاڙڪاڻي ٿي ۽ اتان ئي پاڻ 1945ع ۾ رٽائر ڪيائين.

شادي:

عزيزن جي حڪم تي 1927ع ۾ شادي ڪيائين. کيس چھ پٽ ۽ پنج نياڻيون ٿيون. سندس پٽن جا نالا هن ريت آهن: غلام دستگير (ننڍڻ ۾ گذاري ويو)، رحيم بخش بدوي، احمد بخش بدوي عرف منل مسرور، لعل بخش (نوحوانيءَ ۾ گذاري ويو) ميران بخش بدوي ۽ بيدل بخش عرف بيدل مسرور بدوي.

ذوق شوق:

سرڪاري نوڪريءَ ڪرڻ سان گڏوگڏ پنهنجو باقي وقت سنڌ جي بزرگن، اوليائن ۽ فقيرن جون چونڪيون ڏيڻ، انهن جو ڪلام گڏ ڪرڻ ۽ ڳائڻ، دوستن عزيزن سان ميل ملاقاتون ڪرڻ ۽ غريبن غمزدن جي غمواري ڪرڻ پنهنجي مرشد راه هدايت شهنشاه فقير قادر بخش بيدل جي درگاه تي روهڙي وڃي حاضري ڏيڻ دولهه درازي سرڪار عبدالوهاب سچل سرمست جي چونڪي يا حضرت عثمان مروندي قلندر لعل شهباز جي ڌمال لاءِ سيوهڻ، توڙي سنڌ جي سرتاج پٽ ڏٺي حضرت شاه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي درٻار جو سلام ڪرڻ ته ڪڏهن شاه عنايت

جهوڪ جي اڱڻ تي عشق ڪڏائڻ ته ڪڏهن ڪنڊڙيءَ جي بزرگن سان ملاقاتون
سندس زندگيءَ جو مسلڪ هو.

فقيري فيض:

ظاهري طور 1908ع ڌاري جڏهن پاڻ اڃا پندرهن سالن جو هو، ته شهنشاه
فقير بيدل سائين جي درگاه تان کيس باطني فيض مليو، جنهن لاءِ پنهنجي
ڪيترين ڪافين ۾ ذڪر ڪيو اٿس.

شخصيت:

فقير سائين نهايت سهڻو، ڪلمڪ ۽ هر دلغيز هوندو هو. سندس سريلي ۽
مٿڙي آواز، ستار وڄائڻ، يڪتاري تي درويشن جا سنگ ڀرڻ لاءِ ته هر ڪو سندس
ساٿي ٿيڻ لاءِ آتو هوندو هو. پر سندس فڪر انگيز ڳالهين، سدائين مرڪنڊڙ مک ۽
پروڦار هلڻ تي به مٿس هزارين موٽ هوندا هئا.

همعصر ۽ مداح:

فقير سائين جي پيارن، دوستن ۽ کيس چاهڻ وارن جو ڳاڙو انتهائي مشڪل
آهي، پر علم ادب ۽ فن جي ميدان جون ڪجهه اهم شخصيتون جيڪي پنهنجي
وطن ۽ ويڙهيچن لاءِ ووڙيندا هئا، تن مان فقير سائين کي چاهڻ وارا ڪجهه هي
آهن:

حڪيم فتح محمد سيوهاڻي، ڊاڪٽر غلام محمد عمر بن دائود پوتو، محمد
هاشم مخلص، محمد بخش واصف، حاجي محمد صديق ميمڻ، رئيس ضياءُ الدين
بلبل، چينمل پرسرام، ڪشيچند بيوس، حاجي امام بخش خادم، حاجي محمود
خادم، نواز علي نياز، عثمان علي انصاري، علي نواز علوي، سردار محمد بخش
ڪوچهي، آغا صوفي، ڪيٿلداس فاني، بولچند راجپال، پروفيسر فيرواڻي، مولابخش
مسڪين پٽو، پروفيسر جهامنداس ڀاٽيا، لطف الله بدوي، احسان بدوي، شيخ اياز،
شفيع احمد اوج علوي، لعل محمد لعل، خواب حيدرآبادي، فقير عبدالوهاب ناظم،
عبدالفتاح عبدعاقلي، ميان غلام عباس قادري، علي گوهر يڪتا، ڊاڪٽر شيخ
محمد ابراهيم خليل، شاهنواز عارف، پروفيسر رام پنجواڻي، غلام محمد گرامي،
غلام احمد نظامي ۽ پرسرام ضيا.

فنڪارن مان:

ماسٽر چندر، ڀڳت ڪنور رام سنت، پائي چيلو، گلشن صوفي، مائي الله رکي،
جيوڻي پائي، قدرت الله خان، سينتو خان، الله ڏنو نوناري، حافظ احمد گوپو ۽ استاد
محمد حسن ستار نواز.

بيدل نامو

فقيرن مان:

محمد فقير ڪٽياڻ، هولارام پورن ناس وارو، فقير هدايت علي تارڪ نجني، فقير غمدل، فقير سائين بيدل جو صحبتي فقير الله اوباهي شاه، نصير فقير جلالاڻي، ميرل فقير هنباه وارو، سائين انور شاه جهانپور وارو، شائق فقير عمراڻي جيڪب آباد وارو، فقير قلندر بخش هيسباڻي ڪنڊياري وارو، پرسرام جوگي بمبئيءَ وارو، ڪنيا لال اڇيليا، سانوڻ مل تپيدار گهوٽڪيءَ وارو، رگھومل پنجابي بمبئيءَ وارو، فقير اميد علي خواجاڻي، منشي صدرالدين، نور احمد پٽي مختيارڪار، گورڊن داس تپيدار روھڙيءَ وارو سندس پيارن ۾ شامل هئا.

شاعري:

فقير سائينءَ جي طبيعت نهايت موزون هوندي هئي. علم موسيقيءَ جي ڄاڻ سبب ۽ فقيري رمز جي اظهار لاءِ سدائين طرب جي حالت ۾ رهندو هو. سندس والد به منجهس اهڙين لاڙوال ڪيفيتن کي ڏسي تعليم ۽ تربيت تي خاص ڌيان ڏنو هو، جنهن جي نتيجي ۾ پاڻ چوڏهن سالن ۾ علم عروض ۽ موسيقي ۽ صنايع بدائع ۾ مهارت حاصل ڪري ورتي هئائين، ان سبب سرائڪيءَ ۾ سي حرفيون ۽ فارسي ڪلام به چوڻ لڳو. فقير سائين بنيادي طور ”ڪافي“ جو وڏو شاعر هو، پر علمي ادبي ڄاڻ سبب ۽ عروضي دور جي تقاضائن سبب سندس ڪافين ۾ خيال، فڪر ۽ موضوع سان گڏ عروضي خوبيون به آهن، پاڻ بيت، مولود ۽ ڪافين سان گڏ مسدس، مخمس، مرثيو، مثن، مثلث، مربع، مستزاد، معشر ۽ مثنوي جي صنفن ۾ به طبع آزمائي ڪئي اٿس. سندس سموري ڪلام جو محور عشق، امن، درد، هيڪڙائي، نفي ۽ اثبات جي سڳند پکيڙيندڙ آهي. پاڻ سنڌي، اردو، هندي، سرائڪي، فارسي ۽ انگريزيءَ ۾ ڪلام چيو اٿس.

تصنيفون:

فقير سائين سنڌيءَ ۾ اٽڪل 13 طويل مسدس لکيا آهن. جيڪي گهڻو ڪري تصوف جي تقطن کي عيان ڪرڻ لاءِ بنيادي اهميت رکن ٿا، سندس ٻيون تصنيفون هن ريت آهن:

1. اسرار حسيني جيڪو 261 بندن تي مشتمل آهي اڃا اڻپورو ۽ اڻڇپيل آهي.
2. فقير سائينءَ جو ”مسدس مسرور عرف هيرن جو هار“ 1914ع ڌاري شايع ٿيو. جيڪو سنڌي ٻوليءَ جو پهريون طبعزاد ۽ طويل (97 بندن تي مشتمل) مسدس آهي. اهو ڪيترو عرصو سنڌ يونيورسٽي ۾ انٽر ۽ بي اي جي نصاب تي رکيل هو.
3. مداح سنگرو سائينءَ جي سوکڙي. (هندي الف ب وار ڇيل 36 بندن تي مشتمل مخمس، ڪيترائي دفعا شايع ٿيل)

4. مجازي معشوق: (مسدس صنعت سوال جواب)
5. ڪنڊڙيءَ جا ڪلتار (قلمي)
6. بيدل جو سنڌي ڪلام: (شايع ٿيل آزاد بوڪ ڊيپو جيڪب آباد مؤلف بولچند راجپال)
7. راڳ جي شرعي حيثيت: (شايع ٿيل ماهوار پيغام ڪراچي مئي جون 1981)
8. واچوڙو مل: (ناٽڪ: شايع ٿيل ادب محل شڪارپور)
9. مثنوي هير رانجهو: (اڻڇپيل ٽن ڀاڱن ۽ 2379 شعرن تي مشتمل)
10. پريم ساگر: (اردو ۽ هندي ڪلام)
11. حسن ازل: (حمدي ۽ نعتي ڪلام)
12. قلقل عندليب: (فارسي ڪلام)
13. قيامت نامو: (نثر اڻڇپيل)
14. رهنمائي موسيقي: (اڻڇپيل)
15. من جي مستي: (اڻڇپيل)
16. سلطاني سهاڳ: (اڻڇپيل)
17. دشمن: (اڻڇپيل)
18. مسرور نامو: (الف ب وار اٽڪل 90 چونڊ ڪافين جو ديوان، اڻڇپيل)
19. ڪانگل نامو: (ڇپيل سنڌ حيدرآباد مئي 1992ع)
20. مڪتوبات مسرور: (اڻڇپيل)
21. بيدل جا فارسي رسالا: (اڻڇپيل: مرحوم لطف الله بدوي جي ڪتب خاني ۾)
22. صديق فقير سومري جو ڪلام: (اڻڇپيل: مرحوم لطف الله بدوي جي ڪتب خاني ۾)
23. فقير واليڏني جو ڪلام: (قلمي)
24. ڪليات مسرور: (سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد ۽ مسرور پبليڪيشن ڪراچي جي گڏيل سهڪار سان جلد شايع ٿي رهيو آهي).

وصال:

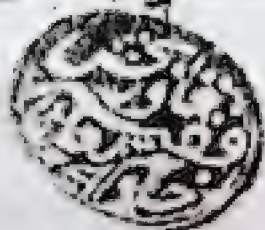
”فقير سائين مسرور“ پنهنجي سموري زندگي فقيريءَ ۾ گذاري ۽ پاڻ دنيا وارن جي ذميوارين کي پوري ڪرڻ ۾ سڪ پاتائين. سرڪاري نوڪريءَ تان رٽائر ڪرڻ جي باوجود به خانگي نوڪريون ڪري پنهنجي گهرو ذميوارين سان منهن ڏنائين. آخر ۾ سردار محمد بخش کوجهيءَ جي زمين سنڀالڻ لاءِ ٽنڊي آدم وڃي رهيو. جتي تاريخ 19 آگسٽ 1953ع/8 ذوالحج جي رات جو پنهنجي حقيقي محبوب جي دعوت قبول ڪندي هن ديهه مان پرواز ڪيائين. وصال وقت ”فقير مسرور“ جي ڄمار شهنشاه بيدل سائين جيان 59 سال هئي.

سنڌ ۾ 8 ذوالحج تي هر سال ”فقير مسرور“ جي عشق اوتاري تي سندس لائق ۽ جاءِ نشين فقير فرزند سائين منل مسرور سائين ميڙاڪو مڇائيندو آهي. جنهن ۾ سنڌ جا ڪيترائي صوفي، فقير ۽ اولياءِ اچي شرڪت ڪندا آهن. اهڙيءَ طرح هندستان ۾ فقير سائين مسرور جي ورسِيءَ 19 آگسٽ تي ملهائي ويندي آهي.

بیم این است صورت حکم تحریر ۱۰ ماه ذوالحجہ ۱۳۱۲

الرافعة قمرًا دخن

شهنشاه فقير بيدل سائين جي دستخط ۽ مهر مبارڪ جو عڪس

بر کجا باد صدف رسته شادمانه
 نام و هست مریدی می کشی
 در هر ابط مستقیم این چرخ
 روی اندوه می خورد آن سجد
 گفته بشنو با مشور و وحدت طریقی
 قال مولانا محمد بن ابوالفتح
 به چشم و به چهره و به صورت
 گفته تو جبهه او را یاد و کار
 کاین جبهه سینه خانی شادمان
 سر زده از زهره و خورشید
 زهره و خورشید از رخسار
 رنگ و بوی کجاست و واحد بکار
 حتی کن کردن بی سب و سواد
 چند روز این فکر را بر پا انداز
 سحر و استخوانی بر کجاست
 نرو در کعبه سیر کجاست تمام
 مانت باریک کرد و او را

شهنشاه فقير بيدل سائينء جي تحرير جو عڪس

بیتل نامو

فقير قادر بخش بيدل بادشاه

مختصر سوانحي خاڪو

سنڌ جو ڪهڙو شخص آهي جيڪو شهنشاهه بيدل سرڪار جي پاڪ نالي کان واقف نه آهي، سالن کان وٺي هن درويش فقير جي علميت، فڪر ۽ ولايت کان سنڌ جو بچو بچو واقف آهي. سندس تعريف ڪرڻ سچ کي ڏيئو ڏيکارڻ برابر آهي.

پيدائش:

سنڌ جو هي جيد عالم، سنڌي، سرائڪي ۽ فارسيءَ جو وڏو صوفي شاعر فقير قادر بخش بيدل رحمت الله عليه سن 1815 عيسوي مطابق 1231 هجريءَ ۾ فقير محمد محسن قريشيءَ جي گهر، روهڙي پاڪ ۾ پيدا ٿيو.

تعليم تربيت:

شهنشاهه بيدل سائين پارهڻ سالن جي عمر تائين مڪتب ۾ عربي ۽ فارسيءَ جي تعليم حاصل ڪئي.

اولاد:

شهنشاهه فقير بيدل سائين ٻه شاديون ڪيون. پهرين گهر مان هڪ نياڻي ۽ ٻئي گهر مان کيس ٽي فرزند ٿيا جن مان فقير محمد محسن بيڪس سنڌيءَ جو وڏو صوفي شاعر ٿي گذريو آهي.

تصنيف ۽ تاليف:

شهنشاهه بيدل سائين پنهنجي پوري حياتيءَ ۾ تصوف جي مختلف موضوعن تي نظم ۽ نثر جا اٽڪل ٽيهه کن ڪتاب عربي ۽ فارسيءَ ۾ لکيا آهن.

نظم

1. مثنوي رياض الفقر. 2. ديوان سلوك الطالبين. 3. رموز القادري. 4. مثنوي نهرالبحر. 5. ديوان مصباح الطريقت. 6. ديوان منهاج الحقيقت. 7. سرود نام. 8. ڪرسي نام. 9. وحدت نام. 10. مثنوي دلڪشا. 11. وحدت نام (اردو). 12. غزليات هندي. 13. فرائض صوفيه. 14. ديوان بيدل (فارسي). 15. قصه هير رانجهه. 16. قصه ليلا مجنون. 17. ظهور نام. 18. تاريخهائي وفات. 19. سندالموحدين. 20. رموز العارفين. 21. متفرق ڪلام.

نثر

1. پنج گنج . 2. فوائده معنوي (عربي نثر). 3. تقويت القلوب في تذكره المحبوب (فارسي سنڌي نثر). 4. في بطن احاديث (عربي ۽ فارسي نثر). 5. قوت العينين في مناقب السبطين (فارسي نثر ۽ نظم). 6. انشاء قادري (فارسي نثر). 7. تاريخ سنڌ. 8. خطبات جمع ۽ وصيعة نامہ. 9. عقائد.

وصال

شهناشاه بيدل سرڪار 59 سالن جي عمر ۾ 16 ذوالقعد 1289 هجري مطابق 15 جنوري 1873ع ۾ وصال ڪيو. سندس مزار مبارڪ روھڙي پاڪ ۾ اسٽيشن جي ڀرسان، ريلوي لائين لڳ آهي. جتي هر سال ٽي ڏينهن سندس عرس ٿيندو آهي، جنهن ۾ هند سنڌ جا هزارين عقيدتمند ۽ محبتي فقير شامل ٿيندا آهن.

شهناشاه فقير بيدل سائين جو آخرين آرمگاه باھريون منظر

بيدل نامو

حمد باري تعاليٰ

قادرا تنهنجي وڏائيءَ جو وڏو آهي بيان.
وصف تنهنجي آسجي اي مالڪ - ڪون و مڪان⁽¹⁾.

ڇا ٿا لکي سگهي عاجز نماڻو ناتوان⁽²⁾.
امر تنهنجي ساڻ ٻيٿو. بي ستون⁽³⁾ هي آسمان.

پڻ مٿان پاڻي وڇايو فرش هي زينت نشان.
حڪم هر جا آھ تنهنجو ڇا مڪان ڇا لامڪان.

تون ڏٺي رازق سڄي جڳ جو حقيقي مهربان.
هڪ اشاري ساڻ تنهنجي ٿي ويو جملي جهان.

جا بچا موجود تون معبود⁽⁴⁾ واحد بي گمان.
لم يلد⁽⁵⁾ بي مثل تون مالڪ مٿو صاحب سبحان.

(1) ڪون و مڪان = دنيا جهان. جڳ جنسار. (2) ناتوان = هيٺو. (3) ستون = ٿنڀا. لوڻيون. (4) معبود = جنهن جي عبادت ڪئي وڃي. (5) لم يلد = نه هن جي اولاد آهي (قرآن پاڪ جي سورة الا خلاص)

خاتم المرسلين الصلوات وسلام

سڀ صفت آشاھ جي، جنھن لاءِ جڳ ڏاجو ٿيو،
پوش انساني ڍڪي، هر عيب کان آجو ٿيو،

جاءِ جو جاروب ڪش⁽¹⁾، جبريل خادم خاڪسار،
در مٿس درٻان موسيٰ ۽ سليمان چوبدار⁽²⁾،

عرش تي آڻايو، ان کي ڏئي دعوت ڏئي،
مهر پنهنجي ساڻ هيئن، ان جي وڏي عزت ڪئي.

سڀ پرين سهڻو سڀن کان مير مرسل ڄام آ،
حسن ان جي جو جزو، يوسف مٿان انعام آ.

شرع⁽³⁾ ۾ سو عبد آهي، پراحد با فڪر، صاف،
اسم احمد ۾ ٿيو هي، ميم آ حرف - مضاف⁽⁴⁾.

شاھ جي آئي يڪا يڪ، ٿي ويو روشن جهان،
رحمت للعالمين، ختم رسل آخر زمان.

(1) جاروب = بهارو (جاروب ڪش = بهارو ڏيڻ وارو) (2) چوبدار = چوڪيدار. (3) شرع = شريعت. (4) مضاف = شامل، منسلڪ. (حرف مضاف = علم نحو مطابق اهو حرف جيڪو ڪنهن ٻئي حرف سان ملاجي)

حضرت عشق

ٿي ٿنا ان کي سونهين جو جڳ اڀائڻهار آ.
 هر ڪنهن جو سو سڀا جهو پاڻ پالڻهار آ.
 وه عجب بي رنگ ۽ بي مثل ان جي ذات آ.
 ليڪ سندس صنعتن (1) جو رنگ ڀاتون ڀات (2) آ.
 خاص پنهنجي سير لاءِ ان عشق کي پيدا ڪيو.
 عشق ان کان پاڻ خالق ٿي وري شيدا پيو.
 عشق خاطر خلقياڻين نور احمد مصطفيٰ،
 پاڻ عاشق ٿي پيو معشوق مدني مجتبيٰ (3).
 شان اعليٰ عشق جو جهڙس نه درجو ڪنهن ٻئي.
 ابتدا ٿي ان ڪنان سڀ انتها ان اوڻ ٿئي.
 عشق کان آباد جڳ هي عشق سڀ جو آ اصول.
 عشق هادي عشق رهبر. عشق ريءَ ناڪجهه حصول.
 عشق جي آثار کان آڇاڪ عاشق جو صدور (4).
 عشق آدم ۽ حوا سان ڏس ڪيو ڪيٽو ڪلور.
 عشق آڙهه ۾ وجهايو ڪيئن خليل الله کي.
 پوءِ باغيچو بنايو دم تنهين آڙاهه کي.
 عشق سان عاشقن کي ماڻ ۾ گهارڻ پيو.
 ڏس شهيد - ڪربلا سان عشق ڇا ڪارڻ ڪيو.
 عشق جي اسرار جا ڪيئي عجائب لک هزار.
 خار (5) جان ظاهر سجهن باطن ته چئن گل نوبهار.

(1) صنعتن = هنر. ڪاريگرن. 2. ڀاتون ڀات = ڀانت ڀانت. نموني نموني جا.

(3) مجتبيٰ = چونڊ. پسندیده حضور سرور ڪائنات جي صفت

(4) صدور، سينو، ڇاتي. (5) خار، ڪنڊا.

اسرار پنجتن عليه السلام

ذات واحد کي پيو ڄڻ سیر جو خاصو خيال،
 طرفت العين (1) ۾ کُن (2) سان ٿيو سڀ ڪم بحال.
 جو پيو پسجي ڪ پڌجي، سا سڄي ان جي صفات،
 سڀ جڙي جنسون ويون، پر پاڻ ساڳي پاڪ ذات.
 هر ڪنهن ۾ هڪ نه ٻي، هن ڪا عجب حڪمت رکي،
 ساحقيقت راز واري، مرد ڪنهن مانجهي لکي.
 هي سڄو ئي سیر سانگو، قرب جي خاطر ٿيو،
 سانگ اهڙي سان پنهنجي، نور کي ظاهر ڪيو.
 نور سو مخفي امانت مان ٿيو نروار بس،
 ريگ رڇ ويران عرب، به به ٿيو گلزار بس.
 هي ٿيو روشن جهان ۾ نور احمد مصطفيٰ،
 روشنائي ٿي نمايان، وپ (3) وئي نڪري صفا.
 خاندان - مصطفيٰ جي، خود ڪئي مولا ثنا،
 شان ۾ اظهر ڪنهن جي، ڪنهن به نسبت انما (4)،
 شان جي چادر لٽي، داخل جنهن ۾ پنج تن،
 ذات جا آ حق جي، واصل تنهن ۾ پنج تن،
 ٻن جهانن جي حوالي واڳ تن جي هٿ رهي،
 مهر جن جي سان ويو، سڀ درد غم دل جو لهي.

(1) طرفت العين = اک چنپ، (2) کُن = ٿي پوءِ، (ڪن فيكون = ٿي پوءِ، ٿي پيو)
 (3) وپ = سج (4) انما = بيشڪ (انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس
 اهل البيت ويطهرهم كما تطهيرا = اي پيغمبر جا گهر وارو، الله رڳو هي
 گهرندو آهي ته اوهان کان پلٽي دور ڪري ۽ ته اوهان کي چڱيءَ طرح پاڪ ڪري.
 (سورت احزاب، رڪوع 4)

اوصاف چار يارِ كبار رضوان الله تعالى عليهم

چار گوهر يار چارئي، مير مرسل سان سُنهن،
هڪ ٻئي کان وڌ ڀلارا، جاءِ پنهنجيءَ سرِ جُڙن.

هڪ سچو صديق اڪبر، دوست دلبر جان نثار،
راز جو محرم ٿيو، هر حال ساڻي يار غار.

هي ٻيو فاروق عادل، مرد غازي نامور،
فيض جنهن جي کان ٿيو، اسلام سارو بي خطر.

آئون عثمان صاحب، ذوالعطا⁽¹⁾، علم و حياءَ،
پڻ پيارو هم قدم، چوٿون علي شير - خدا.

چار ٿڌا دين جا، هي چار ممبر هن صحيح،
سچ سچاڙا دل قرارا، دوست دلبر هن صحيح.

(1) ذوالعطاء بن عطاء بن وارو.

سیدنا عبدالقادر جیلانی غوث الورا پیران پیرن دستگیر

موج دل مان ٿو لکان، تعریف پنهنجي پیر جي،
دادلي داتا دلاري، غوث اعظم میر جي.

هروليءَ تي آ قدم، ان پیر عالیجاه جو،
دیو ۽ جن و پری، آ زیر فرمان شاه جو.

تار مان تاري ڏنا جنهن باجهه سان پیرا پڻا،
قُمر باڏني (۱)، امر سان زنده کيا مُردا جڏا.

اسم اعظم (۲) شاه جو، ٿوڙي زیر زنجیر کي،
مهر سان میٺي ڇڏي ٿو جو لکئي تقدیر کي.

شاه جي دامن لڳو جو، سونہ کوئي دگ پسي،
دائما بیباک بیپروا، سدائین خوش وسي.

قُمر با ڏني = منهنجي حکم سان زنده ٿي ٿي اٿ. (۲) اسم اعظم = عظیم
نالو (منهنجو نالو اسم اعظم آهي، ان کي اسم اعظم جو تاثير الله تعالیٰ
پان بخشيو آهي. حضرت پیران پیر دستگیر جو قول)

سنڌ سڀا جهي

پاڳ بيشڪ آ وڏوئي، سنڌ جو هن هند ۾.
 ڇا وري ڪشمير ڪي ان جي جڙي ڪجهه جند ۾.
 جئن پيارو آه ان ۾ خاص هڪ منهنجو وطن،
 جوڙ ۾ ان جي برابر ڪو نه ٿيندو در زمين (1).
 جو لڪي نالو مصور، الف ب لڪجي جيئن،
 شين ڪاف و الف ري و پ و واو، وري (2) ائين.
 رحمدل ۽ رلڻا ملڻا، ملڪ جا ماڻهو بجهن،
 خوش لباس ۽ خُلق وارا پاڻ ۾ ريتا رهن.
 سنڌ ۾ ٻي روهڙي آهي مديني جي مثال،
 پڻ وري ڪهنو (3) سکر، بغداد جي صورت بحال.
 سبز گنبذ هيٺان سائين، آ جتي مسند نشين،
 مرد سو داتا سخي شاهن جو شاه خير الدين (4).
 در تنهين صدق دل سان، جو اچي اندوهگين (5)،
 سو وڃي واپس وري، خوش خورم خنده جيئن.
 جهوڪ راڻيپور درازين، فيض جو واهڙ وهي،
 جو اچي طالب اتي، سو سڀ دلي مطلب لهي.
 ان سٺا شهباز نوري پٽ ڏڻي پڻ ڀر جهلن،
 سيگهه ۾ سڏ تي رسي مشڪل پيل جو ڪن ڀلو.
 پوءِ ڪوئي سنڌ ۾ سچ، غم نه ڪو باقي ٿيو،
 هر طرف کان ٿي بهاري، ڌرت ڏولاڻو (6) ويو.

(1) در زمين = زماني ۾. (2) شين ڪاف الف ري پ و رهڻ ڪارپور. (3) ڪهنو، جهونو، پراڻو. (4) شاه خير الدين = هي بزرگ غوث الاعظم دستگير، عبدالقادر جيلاني جي اولاد مان، سيد احمد جو فرزند هو. 911 هجريءَ ۾ بغداد ۾ تولد ٿيو، علم جي تحصيل لاءِ بغداد مان مڪي، ۽ پوءِ سنڌ ۾ آيو. 1027 هجريءَ ۾ وصال ڪيائين. سندس روضو پراڻي سکر ۾ آهي. ميان شاه عنات رضوي سندس مريد هو. شهنشاه بيدل سائين جا لکيل ٻه ڪتبا پڻ سندس مزار جي اترئين حصي ۾ سنگ مرمر تي نصب ٿيل آهن. (5) اندوهگين = غمگين، پریشان. (6) ڌرت = لاڃاري، مصيبت ڌرت ڏولاڻو وڃڻ = ڏڪار هليو وڃڻ، سڪار لڏڻ، درد دفع ٿي وڃڻ.

حضرت عثمان مروندي قلندر لعل شهباز، سيوهاڻي

لاڏلو مولا علي جو، دادلو داتار جو،
آھ سو اولاد ثابت، سيد الا برار (1) جو.

مير مروندي قلندر، شاھ عثمان نامدار،
شھر سيوھڻ ۾ جنھين جو خاص ديرو برقرار.

جو سوالي آس پائي داد لاءِ هن در ويو،
سو دلي مائي مرادون، سيگھ ۾ واپس ٿيو.

نزد مولا پاڪ، ان جو ٻول سڀ منظور آ،
رنج غم، آئي جنھين جي، ڏيھ هن کان ڏور آ.

خاص نالي جو نغارو، جا بجا نروار آ،
سنڌ تابع هند ۽ ڪشمير پڻ قنڌار آ.

(1) سيد الابرار=حضرت علي ڪرم الله وجهه (قلندر شهباز سيوهاڻي جو نسب سورهين پيڙهيءَ ۾ حضرت علي مرتضيٰ عليه سلام سان ملي ٿو: ۱ حضرت عثمان مروندي بن سيد ابراهيم، بن سيد شمس الدين، بن سيد نور شاھ، بن سيد محمود شاھ بن سيد احمد شاھ، بن سيد هادي، بن سيد مهدي، بن سيد منتخب، بن سيد غالب، بن سيد منصور، بن سيد اسماعيل، بن امام جعفر صادق، بن امام باقر، بن امام زين العابدين، بن سيد امام حسن، بن حضرت علي مرتضيٰ رضه الله عنه)

هادي راه طريقت حضرت قادر بخش بيدل فقير روهڙي

رمز رندي راز واري، روهڙيءَ ۾ لات آ،
وحدتي جت وڌ ڦڙي جان هر گهڙي برسات آ.
هر ڳلي گهر شوق شادي، عشق آبادي رهي،
موج ميوو گل مجازي، عام امدادي رهي.
جئن عرب ۾ آهي مدينون، روهڙي تئن سنڌ ۾،
مُو (1) مبارڪ کان مشرف، آه هر هنڌ هند ۾.
مير مرشد مون سندنو، ات صاحب علم و حيا،
محو معنيٰ غرق وحدت، رند عارف رهنما.
من خدا جو موج مان، آهي سندس هي خوش ڪلام،
فرش کان تا عرش اعليٰ، سير سڀ ڪيڙا تمام.
اسم قادر بخش بيدل، با تخلص نامدار،
صوفين جي سلڪ (2) ۾ سو مرد غازي تاجدار،
پڻ پسر (3) پڳدار ان جو، مير محسن نوجوان،
شاه بيڪس ٻره جو سو هو بهو نقشو نشان،
عشق الفت جو گهران ٿو، دان تن جي در اتان،
شال ڪندا قرب وارا، ٻاجهه مون ٻانهي مٿان.

(1) مو = وار (روهڙيءَ ۾ وار مبارڪ)

(2) سلڪ = سلسلو، سٺ. (3) پسر = پٽ.

تعريف شهر روهڙي شريف ۽ مدح مرشدنا

هادي راه طريقت جناب فقير قادر بخش رح

وحدت جنت و روهڙي جا هر گهڙي برسات آ
موج سيمو گل بهاني عالم امدادي رهيا
مومبارڪ لان شرف آه هر جا هندي
موجود حق فرق وحدت رند عارف رهنما
فرش مان تار مشاعلي سيمو سيمو نما
سومين جي سلسلي جو سرور غاري تاجدار
شاه بيگم بر دور جو هو جو نقشو نشان
شال عند قرب دهر پاڻ مون پالهي شان

خود بندي راز واري روهڙي پالان آ
هر گهڙي گهر شوق شادي عشق آبادي رهيا
جن عرب ۽ آرميني نور روهڙي تن سندي
مير مرشد جون سنڌو نيش صاحب علم و حيا
من خدا جو مرج مان في آه سنڌو بخش عظام
اسم قادر بخش بيدل با تخلص نامدار
پڻ پسر پليداران جو مير محسن فوجان
عشق الفت جو گلستان و دان تن جي در آتان

پول نه پير کو تفهيم يا سبح

مايو رات نا پڻ فوجو رالاج
هي معيت معني سان ملائجه
اوت اسم کي چوڻ چڊا اجه
پنڌ بيا ڪي ڪين پڇا اجه
هي حال جو حليم مرش اتر اجه

آهي آدم سر الله

اها انسان سرور و ناسرور آهي ائين آگاه
خلق الادم ايلي صبر شاه چا جي سفيد سياه
اند رنر نيالو و مخفي خاڪو ناهيس شاه
طالب سرور ايتي ساز - رنر الفج جو راه
سرور پوري پنجون بلبل جسمي پوش پناه

فقير مسرور جي تحرير جو عڪس

بيدل نامو

فقيرن به ڪهڙا ڪهڙا نه ٻول ٻڌا آهن، چيائون:

عاشق رسيا اتسي اتسي،

جتي جاءِ ناهي جبريل جي.

واقعي سر اسرار حقيقي جو معراج ماڻيو به عاشقن ۽ سالڪن ۽ ڪمال اهو ته هر سُر ۾، هر منزل تي دمڙني ۽ خيال جا ڪونٽل ڪڍائي، طبل وڄائي هر ايندڙ ويندڙ جي من ۾ هلچل مڇائي ڇڏيائون.

ظاهر ۾ لا مذهب پر باطن ۾ پابند، اهڙا اهڙا نعرا هنياائون جو جن سڻيا دل جي ڪنن سان تن اچي ويساھ جي پڙ ۾ سر سڻيا، پر الاهي چو فقہ جا فرزانہ وري سندن رمز رنڊائيءَ تي ويٺا پورب جيڏا پھ پيچائڻ، ڳالھ ته سنئين پئي آهي، اصل پٽ پٽر، رڳو آهي غير گمان من مان ڪڍڻو ۽ مزي جي ڳالھ ته غير ته وري به نڪريو وڃي پر اهو نياڳو ”گمان ۽ شڪ“ پنهنجي حملن ۾ اڻموٽ الاهي چوڻو لڻي ۽ هڻي وڃي هنڌ ٿو ڪري جو ذري ذري تي عاشقن کي دار تي چڙهڻو ٿو پوي.

ظاهر ۾ دنيا دولت چڻڻ آسان به ته نه آهي! ڪير ڇڏي عيش عشرت ۽ ڪير ڇڏي بنگلا بهاريون ۽ وڃي پٽ وسائي، پر ڳالھ ائين ته آهيئي ڪانه جيئن عام جي ليکي سمجهي ٿي وڃي، ۽ الاهي چو ڪوئي نه ٿو سمجهي ته هي ملڪ سڄوئي معنوي آهي، بابا، ڪنهن پٽ پاسي وڃڻ يا مونن ۾ منهن وجهي غربت ساڻ گذارڻ جو مطلب اهو آهي ئي ڪونه، جيڪو اڻڄاڻن جي عقل کي ڏکائي ڏمڪائي يا هيسائي بيٺو آهي.

هي ته خيال کي ايڪانت ۾ آڻي، غور ۽ فڪر ڪرڻ جي ڳالھ آهي، جا ڪٿي به ڪري سگهجي ٿي، پل اوهان محل ۾ هجو، پل اوهان جهوپڙيءَ ۾ هجو، انصاف جي مسند تي هجو يا جنگ جي ميدان تي.

لوڪ الاهي چو پليو آهي!

اصل ۾ خيال کي دليل جي لٽ ٻاڻي سان ته جاڳائڻ به نه گهرجي. ڇاڪاڻ ته دليل جي سڀج تي ماڻهو ڪڏهن به سک سان سمهي نه ٿو سگهي. ان لاءِ پهرين ر سني سنگت ڳولھجي. پوءِ ويھجي تن وٽ جن سان ڏکندو ڏور ٿئي ۽ پوءِ ڪجن روم رچنديون پر جا ڳالھ ڪتابي آهي ته لفظن ۾ اڙجي پوڻ به نه جڳائي. اصل وڃي لفظن جي مک کي. سو به عشق ۽ محبت واري مام سان ته جيئن پنهنجي عقلي ۽ محدود سوچ بدران مولا جي حڪمت جا حال ملن ۽ من پنهنجو منصب ماڻي وٺي. ظاهر دنيا ۾ حال حاصل ڪرڻ يا لدني علم حاصل ڪرڻ جا شائق ٿين ته گھڻي ٿا پر کي ڪن ورد وظيفا ته کي وٺن پيرن جو پاسو. کي ٿين سڱ درٻار مرشد جي در جا ته کي اهل قبور وٽ وڃي عرض اونائن ۽ هڪ ئي سٺ ۾ طريقت جي ترهي تي ڏيھي پرڏيھي پرين سان هيڪائي هيڪ ٿين.

آهن ته سڀئي رستا. راه هدايت جا. پر جنهن جو جيڪو نصيب. الائي ته ڪنهن جي عقل جي ورڪڙ زلفن جا پيچ ڪلن. الائي ڪنهن سان رام ريجهي ۽ اچي هر آغوش ٿئي اهو حيرت ناڪ حسن. پوءِ ته شعلا ڏسو شمع حسن جا ۽ ٻاري پيپرواه بره جي بهاريءَ جا. ۽ ائين به ناهي ته رڱو لکيو لوح قلم ئي ٿو پڙجي. پر فقير پنهنجي عجز نياز سان مولا جي مخلوق کي محبت ڏئي گھڻو گھڻو پيو داد به حاصل ڪري وٺندو آهي ۽ ائين مالڪ پنهنجي ٻانهي کي راضي ڪري ڇڏيندو آهي. ان جي پالوٽ ته پئي ٿي هلي. پوءِ ڪو مرد مٿيادار هجي جو ڏامن ۾ جهلي ۽ رمزن کي پڙجي. پر ڪڏهن ڪڏهن حيرت به ٿئي ٿي ته جن جي گھر ۾ گنگا ٿي وهي سي به پيا ٿا اجارا ٿرن. واه مولا تيڏي پيپرواهي.

حالانڪ الله پاڪ جي طرفان مخلوق کي فيض ۽ فائدو هر وقت رسندو رهندو آهي پر خاص سالڪن ۽ عاشقن تي ڪجهه وڌيڪ. جيڪو ڪثرت ۽ تعداد کان پاڪ هوندو آهي ۽ پيو خاص فيض وري عاشقن سالڪن ذريعي (روح جي استعداد ۽ قابليت تحت) رسائيندو آهي.

هت روح جو مطلب اهو گڻ آهي جنهن جي ذريعي ماڻهو پاڻ جهڙي ماڻهوءَ لاءِ احترام ۽ محبت جو جذبو محسوس ڪندو آهي صوفين کي صاف خبر آهي ته ”طالب. مرشد وٽ ائين هوندو آهي جيئن مردو غسل ڏيارڻ واري وٽ ۽ حضرت سلطان باهو عليه رحمت پنهنجي ڪتاب اورنگشاهيءَ جي صفحي 31 ۾ فرمائي ٿو ته فنا في الشيخ کي اهو رتبو حاصل هوندو آهي ته هو جڏهن پنهنجي شيخ جي صورت جو تصور ڪندو آهي ته ذات حق تعاليٰ جا سڀئي مقامات. انارنهن هزار عالم جا زنده ۽ مرده روح هن کي ڏسڻ ۾ ايندا آهن ۽ هو ٻين کي به ڏيکاري سگهندو آهي.“

هن مقام تي ڪيترائي اولياءَ تصرف ۽ ڪرامت ۾ اڙجي پوندا آهن ته ڪي
مجنوب ٿي ويندا آهن، پر فقط عاشق ئي ان مقام کان اڳتي پرواز ڪري حضوري
حاصل ڪندا آهن، جنهن لاءِ سلطان باهو عليهه رحمت فرمائي ٿو:

غوٺ قطب هن اوري اوري، عاشق ڦرن اڳيري هو،
جس منزل عاشق ويندي، اٿان غوٺ نه پاوندي ڦيري هو.

انهيءَ جو حال ڏيندي ”فقير مسرور“ فرمائي ٿو:

حيرت جو لڪ لنگهياسِي، نيسو حال همءَ وارو،
اچي بحر ان ۾ پياسِي، ڪنڌي نه جنهن ڪنارو.

۽ جن ماڻهن انهن سيلانين، فقيرن ۽ اهل دل درويشن سان ناتو جوڙيو ۽
رنگپور کي عشق جي مشعلن ۽ ڏيئڻ سان روشن ڪيو، انهن جي قطار ۾ به يگانا
گل، گلزاري ڪيو بيٺا آهن.

هي ڏسو رمل رمز رلائڻ وارو شاهه عبداللطيف پٺائي عليهه رحمت، جنهن
قرآن پاڪ کي سنڌي ٻوليءَ جي دامن تي ائين سجايو آهي جو سندس ڪتاب اکين
سان چمڻ جهڙو ٿي پيو آهي:

اکين ۾ ٿي ويهه ته آئون واري ڍڪيان،

توڪي ڏسي نه ڏيهه، آئون نه ڏسان ڪي پيو.

خود لطيف سرڪار، وفا جي واٽ ۾ روميءَ سان رهاڻ ان جي مماتيءَ ۾
ڪئي. سندس تمثيلي شعرن، منظوم قصن ڪهاڻين (مثنوين) جيان سنڌ جي تاريخ
۾ واقعاتي تصويرن جو باب اٿيو. قلندر لعل شهباز عليهه رحمت جي درگاه جون
مٿيون پريون ۽ جتان جتان لالڻ لنگهيو، انهن ٻڪرين جي آئينن ۾ پنهنجي عقيدت
جو عڪس چڙي آيو.

انهيءَ خدمتگذاري ۽ وفاداريءَ جي صدقي اڄ لطيف سرڪار کي اهو به مقام
حاصل آهي جهڙو نيشاپور جي عطار کي، جنهن جي وحن ۽ ويساهه تي سراج
السالڪين دولهه درازي حضرت سچل سرمست عليهه رحمت به سجدا ڪيا آهن،
جتي اڄ به سوين سلامي آهن.

اها ٻسموري طاقت، عشق جي آگاهيءَ ۾ آهي، عقل ويچاري جي پيشين ٿي نه
آهي جو خيال دل ۾ آڻي ۽ ”لا“ جي منزل ماڻي. لطيف سرڪار اڄ نه صرف سنڌ لاءِ
ماه منور آهي پر ٻيا به جيڪي ڪشت ڪشالا ڪري، عشق جي ڳولها لاءِ ستارٽ
وانگر عيش عشرت ۽ محل ماڙيون ڇڏي سسئيءَ ۽ لطيف سرڪار وانگر ڏونگر
ڏوري رهيا آهن ۽ سندس چائنٺ چمڻ لاءِ جبين کي جهڪائي رهيا آهن، انهن ايندڙ
مسافرن، ميندرن، ماروئن ۽ وڻجارن کي به وڏا وڏا ڪلياڻ ڪرائيندو ٿو رهي ۽

جيڪي نالو، دنيا جي سريءَ ۾ راڳ جيان ٻڌندو، تيسين هي عاشق، عاشقن جو سرتاج به هن مهڪندڙ مٽيءَ جو شان ۽ مان ٿي رهندو، سمونڊ جيان تازو تازو ۽ حسيني هوڪو ڏئي پيو وڻيون ورهائيندو ۽ ونڊ ونڊيندو رهندو.

۽ دولهه درازي حضرت سچل سرمست عليهه رحمت، جيڪو سموري ڄمار پنهنجي ڪعبي قبلي مرشد حضرت عبدالحق سان لحمتي ۽ دمڪ دمي رهيو، سو به سيوهڻ جي تخت تي وحدت جي جلوي ۾ رهيو ۽ منصور ۽ عطار جي اوڻ ۾ لائيندو رهيو.

نوري ناري ناهيان آهيان رباً جبار.

چون ٿا ته جيڪي لڙه لڳا، تن جي وجود جا، سارا وهم ڀڳا، ڀلا جيڪي حق سان حق ٿيڻ لاءِ حلاجي هل هلاڪن، تن سان عشق جي بازار ۾ هٿ هلائيندڙ ڪافر، گير، يهودي به نمائائي، ۽ نهٺائيءَ جي سودي سلف جو واپار چو نه ڪندو! بس ڪو بيهي ته باهوت ۾، اچي ته وڃ ميدان تي، وٺي ته وائي قبل موتو جي، پوءِ ڏسي نظارو نينهن جو ۽ ان جي فراخديءَ جو ته ڪيئن نه پسر ٿيندڙ نفسي طلب ازلي خيال جي خم تي بي غم ٿي وڃي ٿي ۽ نه رڳو ماڻهوءَ جا دلي مطلب پورا ٿين ٿا پر سرڪار سچل سرمست عليهه رحمت چواڻيءَ عاشقن جي گوشت جون ٻوڙيون، قربانيءَ جو ونڊ ڪيئن ٿيون بڻجن ۽ مراد وٺن جا ٻئي جهان ڪيئن ٿا سنوارجن. عقيدت واري، هن موجون ماريندڙ درياه ۾ غوطو هڻي ڏسبو ته خبر پوندي ته سرڪار دولهه درازي حضرت سچل سرمست عليهه رحمت وانگر شهنشاه فقير قادر بخش بيدل عليهه رحمت به اهو عاشق شاعر ٿي گذريو آهي، جنهن قلندر ڪبريا حضرت لعل شهباز عليهه رحمت سان عقيدت جو اظهار ڪيو آهي. بيدل سرڪار ڄاڻو، مير جان الله شاه جي دعائن سان ۽ مريد به انهن جو ٿي رهيو پر عشق جي ولايت تي واضح ڪيائين ته

• بيدل نالي ٿي ڪيم، سجدو سيوستان

• مير مرشد مڪمل هي قلندر، حسيني حيدر - سلطان سرور

سرڪار بيدل بادشاهه هيو ته تمام وڏو عالم، پر ڪٿيائين، انسان سان عشق جي پهرين پوڙيءَ تي، ڪرمچند سان عشق جو پيچ پائي هندو فقير سڏائڻ ۾ به عار نه ڄاڻائين، جنهن فقير (صديق فقير) هندوءَ جو لقب ڏنس، تنهن کي سوال شاهه جي اوطاق تي محفل درد عشق ۾ تحيتن سجدو ڪري وڏو افتخار ماڻيو هئائين.

غلام محمد يا پير محمد سان مجاز جا حجاب لاهڻ، اصل ۾ ثابت ڪرڻ هو، هر سريءَ ۾ ڀڄندڙ حق جي رباب جي غلغلي ڪي، جنهن جي وحدت جو انڪشاف

بيدل نامو

طبع کي تابع ڪرڻ ۾ آهي ۽ اهو ئي بهشت آهي جو ماڻهو پنهنجي اک جي اڪسير سان لوهه کي سون ٿو ڪري. ساڙ جي ڪباب ڪندڙ آڳ کي ابراهيمي گلزار ۾ تبديل ٿو ڪري ۽ اهو شهنشاهه بيدل عليه رحمت هو. جنهن وجود ۽ فنا جي معنيٰ کي نروار ڪرڻ لاءِ انساني محبت کي معراج چيو.

اها ساڳي ئي حڪمت هئي جا پالوتجي وئي بره جي باز بيڪس فقير ۾. اهو بيڪس فقير، جيڪو دنيا جي ننڍي عمر وارن شاعرن ۾ تمام وڏو مقام رکي ٿو، جيڪو پليو ئي ولايت ۽ ڪرامت جي پالني ۾، مرشد شهنشاهه بيدل سرڪار جي هڪڙي پيار پري پڪ ۾ ذات صفات جي ستر جون وڏيون وڏيون پروازون ڪيائين ۽ عرفان جي خاص خوشبو وٺيندي چيائين.

بيدل مرشد منهنجو سائين، غريب نواز هو.

بيڪس خادم در سندس کي، عشق جو آغاز هو.

۽ بيڪس سائين جو ڪنهي سان عشق يا سرمه جو اڀيچند سان، هي احوال مجاز جو، جيڪو ڪنهن هندوءَ جي حسن رخسار تي کلي ٿو.

ويو هڻي هندو کڻي، ڪعبي اندر ڪافر ڏنر.

اصل ۾ اهو سڄو معاملو عشق جو، مذهبي تنگ نظريءَ جي خلاف محمود ۽ اياز واري الفت جو اظهار آهي، ته جيئن سالڪ هن سنهني مان سمجهن ته هو، هر سر سان ونحن اقرب آهي. عشق جي لامحدود افلاڪ تي اهو چشم يا ساڳي صورت، گلابي گلن، محرابي مهتابي مک، بستتي بدن، ساقِي، مٿانو، مٿوار، پريم پيالي يا ڪعبي قبلي جون علامتون، معنوي مقصود جي عاقبت اجارڻ لاءِ سجايل آهن.

بي ديني پلا ڪنهن کي درڪار آهي؟ پراڻي چال کي محبوبِي رنگ ڏيڻ جو مطلب آهي، صرف عقل جي انهن انڌيرن کي دور ڪرڻ آهي، جن انڌيرن جي ڪري انسان، لوپ لالچ، ظلم ۽ وحشييت جي ڪڏ ۾ ڪري پيو آهي.

تڏهن ته عشق وارن تي فرض ٿيو، هر ستر ۾ محو ماڻهوءَ کي وحدت لاءِ پڪارڻ جو، سرڪار بيڪس سائينءَ جو پيو ڪمال اهو آهي ته هن، ان ننڍي وهيءَ ۾ ئي هزارن جي تعداد ۾ سنڌيءَ ۽ سرائڪي زبان ۾ لائاني شعر لکيا، تعداد ڳڻائڻ ڪو ڪارنامو نه آهي پر ان ننڍي عمر ۾ فقير بيڪس سرڪار تي درد جي اهڙي ته ڪا ڌم ڌڙي لڳي جو لڳي ٿو جهڙو پاڻ سڄل سرمست هجي جو ساڳي دم واري ٻوليءَ ۾ چئي ڏنائين.

آهيان پاڻ الله، عشقئون ٿو عهد سڏيان.

بيڪس فقير جي انهيءَ پير مغان شهنشاهه بيدل سائين يعني، روهڙيءَ جي

هن لعل سان، جنهن لکي چيبي دل لائي انهن ۾ شڪارپور شهر جو اهو فقير ميان

بيدل نامو

غلام علي مسرور هو، جنهن ظاهر باطن هر رنگ ۾ سندس در جي درباني هئي
۽ سندس قربن کي ڪڇ ۾ ڪٽي ڪڍايو:

پڇايو مون بيدل، جيڏيون بره باري،
ڪري تنهن کي ڪڇ ۾ مان قربئون ڪڍيان.

فقير مسرور، شهنشاه بيدل جي وصال کان 21 سال پوءِ رانجهوءَ جي هن
رنگپور ۾ اچڻ جو قرب ڪيو، اتفاق اهڙو جو پاڻ به بيڪس سائين جيان تيرهن
چوڏنهن سالن جي عمر ۾ ڪلام ڪيائين ۽ عشق جي عينن جو اشارو ملندي ئي
چئي ڏنائين:

آيو عشق حضرت لکين لطف پانيان
سبب ڪهڙي سرتيون مان لوڪون لڪيان.

جيئن دستور آهي ته ماءُ به ٻار کي روئڻ کان سواءِ ٿڃ نه ڏيندي آهي تيئن عشق
به عجز ۽ آزيءَ کان سواءِ نه ملندو آهي. فقير مسرور تي عشق جي عطا ٿي به بيدل
بادشاه جي بره جي باغ جي مالهي ٿيڻ سبب، جو لڳن تي نهيءَ جي خاڪ ملي
دمبدر گذارشن ۾ پيو گهاريندو هو.

هڪ نظر سان ننگ پرور عشق جي اوٽي ڏئي،
چاڪ هي چولي ٿيل، مرشد سخي سردار ڳنڍ.

ڪافي

اٿي ڪا تندڙي تنوار، جاڳي جار مان منهنجا جو ڳيٽڙا.
اڳتون سالڪ سخن سڄارا، سخت پڄهي سرڪار.
الله هو هو، هو هو الله، هيٺئين منجهه هونگار.
سمهن اڳي پي سرس پيو آ، غافل ٿي نه گذار.
”مسرور“ بيدل شاه جي در تي ٻانهون ٻڌي پاڪار.

ڪافي

هادي نانءُ الله، پنهنجو مون پاڻ پسا،
پنهنجي ڪرڪا مهر موحارا، منهنجي عيبن ڏي نه واجهه.
فائق لڳ فنا جو، پري جام پلا،
سري روجي خفيءَ جو، سارو ستر ڪراءِ.
”مسرور“ اڪي هادي سائين، بيدل بره پڇاءِ.

ڪافي

پارس پرين تون آهين اڳي پوءِ منهنجو،
هائي لوهي ڪي سجين نه سجين ميان.
واجب آهن ڪرڻ اسان کي، مرضي تنهنجي مجين نه مجين ميان.
اجها آندم ڪپهه گڏ ڪڪڙا، تنهن کي وڻين تجين نه تجين ميان.
روحڪ روحي ساه سيبائين، پري پنهل توڙي وڃين نه وڃين ميان.
”مسرور“ توک صحيح سڃاتو، ڀولو ميم جو پڇين نه پڇين ميان.

انهن عجز آزين توڙي عرض عقيدتن ۾ فقير مسرور جي لونه لونه به پانهون
بڻجي پاڏائيندي رهي:

بخش مون بيدل سخي تون، عشق جو آزار سڀ،
پرت مان پھراءِ پڻ، صوفين سندن سينگار سڀ،
راز رس جو جام ڪو هادي هٿن سان مون ڏيو،
ديد باطن جي ڪلي، جيئن ٿي عيان اسرار سڀ،
حال ڏاڳو موج مٿيا، قرب ڪفني مهر مان،
ڪر عطا نالي خدا، جو ڳين سندن جنسار سڀ،
درد دوزو سوز ساڙو، روح راڙو روز شب،
سرمٿان منهنجي رڳو هي ٻره وارو ٻار سڀ،
مهر ڪر ”مسرور“ تي نالي مٺي محبوب جي،
ساه سر تنهنجي مٿان صدقي ڪيان گهر ٻار سڀ.

مداح

بخش مون بيدل سخي تون، عشق جو آزار سڀ،
پرت مان پھراءِ مون، صوفين سندن سينگار سڀ،
ڏي پيالي ڪي پري هادي هٿن سان پنهنجي،
تان ڏسان مخفي اهو عين اليقين اسرار سڀ.

غيرجنن اندر مان منهنجي ڪورجي ٻاهر وڃي،
 جان تي جڙجي وڃي، جوڳين سندنو جنسار سڀ،
 عرض منهنجي ڪي اگهائي، ڏيو لقا پنهنجي حضور،
 سر سندا ڏي قرب وارا، ٻره وارو ٻار سڀ،
 تنهنجي در تي آ صدا، ”مسرور“ پينو ۽ گدا،
 بادشاهه ڪر نظر، تان هي ڇٽي جنجار سڀ.

*

ڪافي ڪاريهر

لاڳ لنگهي ڪي لائقن پريا، سائين ڏي تون سڏي،
 ٻن ڏئي پيا در مڙئي، آيس تنهنجي تڏي،
 ڪاڏي وڃان مان ٻي در ڪاهي، در اوهان جو ڇڏي،
 محتاجي ٻي در جي مون ڪي منهنجا مرشد مير نه ڏي،
 ميرائي ”مسرور“ ڪي بهرو، عشق جو ڏيئي وجهه اڏي.

مداح

سچا اي مرد مولا جا، اسان جي راه روشن ڪر،
 پسائي پاڻ پڻ پرتئون، دڪايل دل ڪي پر سن ڪر،
 ڪري ڪاڍو اجهو آيس ڪمائي ڪوڙ ڪڇ سارو،
 پرين پارس، ڪٽيل ڪڇ سو، ڪري تون قرب ڪڍجن ڪر،
 طفيلي مير مدنيءَ جي، ڪيو ايديش ڪو آقا،
 مٿائي چال من جي ڪي، اسان ڪي مير محسن ڪر،
 ڊگهي هٿ سخاوت جو، خدا را گنج مان پنهنجي،
 ڌرو ڪو ذوق جو بخشي، سندم خوشنود تن من ڪر،
 اجابت ۾ اچي عرضي، اها ”مسرور“ جي مولا،
 اڏورو ڪاڇ اڻپورو، اسان جو شاه پورن ڪر.

مداح

بيدل سخي نالي خدا جي عشق مون امداد ڪر،
 ڪو ذوق ڌڙو تنهن سوا به از خدا ارشاد ڪر.
 هئا هن هستيءَ ڪيو آ حضرت اڏاڻو هلاڪ،
 خانو خوديءَ جو وڙ ڪري، وارث سگهو برباد ڪر.
 دل جي وس تي دستگيرا، عشق ريءَ آهي اجيڙ،
 لاله گهر ويران منهنجو، عشق سان آباد ڪر.
 پنهنجي جمائي، نفس مون کي ٿو رلائي در بدر،
 موذي انهيءَ منحوس کان، مون لڳ الله آزاد ڪر.
 ”مسرور“ جي ٿو درس سخي هي آه زاري آ سدا،
 صدقي شهيد - ڪربلا، سائل سندن ڪو داد ڪر.

مداح

بڏي پانهون تنهنجي در تي، ڪيان فرياد اي بيدل،
 خدا جي واسطي مونکي ڪيو ارشاد اي بيدل.
 نه طالب دين دنيا جو نه ڪي عقبا سندن آهيان،
 فقط مون ذوق جو ڌڙو ٿئي امداد اي بيدل.
 نه ڪر محتاج مون ڪنهن جو، بچايو شر شيطان کان،
 ڪيو هن دانهن منهنجيءَ جو سگهوئي داد اي بيدل.
 نه مون ۾ حال آ ڪوئي نه ڪي آ مون ڪمايو ڪجهه،
 اجائي عمر حرصن ۾ ڪيم برباد اي بيدل.
 محبت عشق مولا جو عطا ڪيو ڪري سائين،
 نوازي هن طرح نوڪر، ڪيو دل شاد اي بيدل.
 پلايو پال ڪو پنهنجو، وسايان وحدتي ويڙهو،
 ڪيو هن ڪوٽ ڪثرت کان ڪڍي آزاد اي بيدل.

خراپت ۽ خطائن ۾، ڪڇاين ۽ گناهن ۾،
 وڃائي عمر مون ساري، ائين افراد اي بيدل.
 مٺا مرشد اوهان ڌاران وسيلو ڪو نه ڪوئي آ،
 زبان تي نانءُ تنهنجو ٿم سدائين ياد اي بيدل.
 مجازيءَ جي جهلي جهولي ڪنان، امن و امان ڏيئي
 سدا ”مسرور“ جو ويڙهو رکو آباد اي بيدل.

»

سرائڪي

سڻ بيدل شاه پڪاران وي، ڏيوين دلاسا دل آزاران وي.

عشق دي سانون راه بتاوين، وت ڪو باري بره بچاوين.
 ڪا راز رندي دي رمز سکاوين، مٿن سهسين شڪر گذاران وي.
 ڪوئي حسن بيرنگي والا، وڪاوين چالا نور نرالا،
 پريمي پلائين پير پيالا، تيڙي ڳاوان ڳڻ هزاران وي.
 تيڙي در دي چاڪر مٿن هان، بي زر بندي حاضر مٿن هان،
 اگلي ڪوجهي ظاهر مٿن هان، تون ڪرين معاف مياران وي.
 ”مسرور“ دا سڻ عرض تون ساجن، راضي ٿيوين ميڏا رانجهن،
 طرف اسان ڏي لکين وي لالن، خير ديان ڪي اخباران وي.

ڪافي

سانون وڃڻ ضرور، پلا پار پريان دي.

ويسان سيان ملڪ ماهي دي، رهسان مٿن نا مور.
 اجاري سي اندر اسادا، اور درد ڪري سي دور.
 جام درد محبت والا، بيدل ڏيوين پير پور.
 ڏيوين بديان سڀئي نسيان، پلءُ پاءُ ”مسرور“.

سي حرفي (هڪ بند)

ل - لڪ لڪ واري صدقي ٿيسان، جڏان اڱڻ ميڏي تون آوين.
بيدل سائين نال ڪرم ڪوئي، باري بره پڇاوين
پريمي پيالا پرتئون پيارا، سانون پير پلاوين.
”مسرور“ اڪي نال ميڏي تون، هادي نينهن نپاوين.

سي حرفي (هڪ بند)

ي - ياور هادي بيدل ميڏا، لٽڙي خوف خطر،
مرشد ميران محب الاهي، ضامن روز حشر،
ساقی ڪوثر والا صاحب، دم دم دي آذر،
پاجھ ڪرن ”مسرور“ جڏان، ٿيسي بخت سڪندر.

*

جنهن سان دل لڳي ويندي آهي ۽ وري ويساه به ويهي وڃي ته اهو ئي
محبوب وصل جون پُر وٽيون پيئاريندو ته پوءِ ڪو ٻيو ٻول نڪرندو ئي نه آهي زبان
مان، سواءِ عشق جي ۽ وصل جي طلب جي ۽ فقير مسرور جي به سموري ڪلام
پرچاءِ بجاءِ بيدل شهنشاه جو حوالو موجود آهي:

- لهر لوڏي هن مجازي موج کان لڳ خدا،
پاجھ جون ٻانهون ڏئي، بيدل سخي پوتار تار.
- ڪاڏي وڃان مان ڪاهيون، دلبر اوهان جو در چڏي،
ديرو سنڌ در سامهون، ڪيڙم اچي گهر تر چڏي.
- دمبدم تنهنجون ديدان پسي، هر هر پيو ٿو حج ڪريان،
ڪمبي ڏي ڪهڙي ڪم وڃان، ههڙو حج اڪبر چڏي.
- بهڳڻ اهڙو پاڻ، جيءِ ۾ هنيو ٿي جانب جوڙي،
ستي گهمندي ساجن سائين، سوز تنهنجو ٿم ساڻ،
مشرق هئي يا مغرب ڊوڙي.

شوق جي مٽيءَ کي جڏهن پريت جو پاڻي ملندو آهي تڏهن ئي سڱ جي
سلي مان عشق جي ابناسي گل جي اک ڪلندي آهي، اهڙن آثارن جي اظهار وقت
فقير مسرور ڪجهه هن طرح آلاپيو آهي:
شڪر مبارڪ لڪ لڪ يارو، عشق پُڪي منهنجي پيو ڙي پيو.

ڪافي

عشق ٿيو اظهار پڇي ٿي عقل ويو بيزار.
عشق آيو مون سرتي ڪاهي، سرت سموري وٺي ڇڏائي،
صورت جو سردار پسي، سڀ هوش ويو هڪوار.
حسن چڙهائي فوج فرنگي، پاڻ هڻي جنهن دلڙي ٻنڌي،
برهه چڙهائو باري بار، وسري ويو گهر بار.
پرير پيالو بيدل پياريو، غير اندر جو جنهن اڪاريو،
خوب چڙهيو خمار، نشو ٿيو نينهن جو تارون تار.
”مسرور“ لڳي ٿو زهر زمانو، ڳل ۾ ڪفني پا ٽم ڳانو،
نينهن ٿيو نروار، ڇڏيو مون ساڙي سڀ سينگار.

ڪافي

آيو عشق حضرت لکين لطف پانيان،
سبب ڪهڙي سرتيون مان لوڪون لڪيان.
سڌ سور واري جيڏيون نه اوهان ڪي،
جيڏيون نور نعمت برهه ٿي مان پانيان.
جڻيا ۽ مڻيا جڙيم جسم تي مان،
پائي عشق الفسي، لڳين خاڪ لايان.
هزارين هٿن ۾، لکين ڳچي ۽ ڳانيون،
سندي چير سون، پيرن ۾ پايان.
”مسرور“ مون ڪي ڏٺو آ عجيبن،
سندو ڏاج ڏکڻ چمي سرتي چايان.
پڇايو مون بيدل جيڏيون برهه باري،
ڪري تنهن ڪي ڪچ ۾ مان قربئون ڪڍايان.

عشق حقيقي جي واٽ، مجازي حجاب واري دريءَ مان ليٽو پائڻ کان پوءِ نظر ايندي آهي ۽ مجاز، وري وٽ آهي صورت جي سٽر جي ۽ انهيءَ سٽر ۾ جنهن سڃاتو ساجن کي صحيح ته ڀولو "مير" جو ڀڄي ٿيندو آهي پري ۽ ننگ نروار ٿيندو آهي نعرو نينهن جو:

ڪافي

عشق آيو سر ڪهي، هليو ويو هاڻي حجاب،
 سُڪ جن سڪ جي چڪي، سر جي نه تن پرواه رکي،
 سي ٿا ڏين لاهي لڪي، سور هيءَ سري شوقئون شتاب،
 هوش مون هٿ کان ويو، ڏک سور پي ساڻي ٿيو،
 عشق جي آتش ڪيو، سينو جگر ساڙي ڪباب،
 نينهن هاڻي ڪيئن نهان ٿي، عام کي پل هي عيان ٿي،
 پڙ مٿي پير - مغان جي، شوق جو پيتر شراب،
 هاڻي غم "مسرور" ناهي، بره ڇڏيو پوءِ پلاڻي،
 شاه بيدل منهنجو آهي، فيض پرور فيض ماب،

فيض ملندو آهي گهرڻ واري کي يا طلب ڪرڻ / رکڻ واري کي ۽ ڳالهه مزي جي آهي ٿي اها ته اکرن ۾ اڙيل يا اڙجي ويل اديبن کي، احديت ۽ عهديت جي احوال ۾ ئي سوين وسوسا ۽ هزارين ڪشت ڪشالا ۽ مونجهارا معلوم ٿيندا آهن، جڏهن ته عشق جي عجائب رنگبرنگي پوش پهرڻ ساق اوکو به آهان ٿي ويندو آهي.

ڪافي

عشق ســنــدي آزار، ويهــڻ بيــهــڻ آرام وڃايو.

پير - مغان مون کي ڏٺو آ پيالو، لهي ويو سڀ ڪشت ڪشالو،
 حال سان رهه همڪنار، هاديءَ مون کي حق سمجهايو،
 وايون ويون ڪل ٿي وسري، ڳالهه صوفيءَ جي اڳ کان اڳري،
 پير - مغان جي ڀرت پچار، سوليءَ اٿي سرڙو نوايو،
 عهديت جو لاهي اولو، ڀڄ "مسرور" ڏوٿيءَ جو ڀولو،
 احد ڪري اظهار، بيدل آهي نانءُ ڌرايو،

سرائڪي

وسندا ويڙهي سدا رانجهيا، من ڪون مئڙي پيائوندا
 ”بيدل“ سائين رهبر ساڏا، اسان سائين دي پردي

اردو

بتائي بات جو ”بيدل“، محبت ڪي نڀاري هي
 همين ”مسرور“ ورد اس ڪا سهارا هي پيارا هي

ڪافي

رخ صنم دا ڪعبه قبل، ابرو مثل محراب ويڪو،
 سجدي اندر بسمل هويا، بره والا بيتاب ويڪو،
 سخن سنجيده ڪنز قدوري، ثابت صحيح صحاب ويڪو،
 طواف دم دم ڳلي صنم دا، عاشق عظيم ثواب ويڪو،
 مصحف عين اشاره ظاهر، اور نه ڪوئي ڪتاب ويڪو،
 ملڪ دليان دا لت نيندا، ووهي ناز نقاب ويڪو،
 ڳالهه اها ”مسرور“ دي يارو، دل دا ڪر حساب ويڪو،
 ايهي رمز رلاوڻ والا، بيدل شاه شتاب ويڪو.

ائين ته اوس ٿيڻو آهي جيئن دل لڳائي اسڪول ڪاليج يا يونيورسٽي جا درجا
 پاس ڪيا آهن، تيئن عشق جا امتحان ۽ منزلون به ٿينديون آهن؛ ناسوت، جبروت،
 ملڪوت، لاهوت، هاهوت ۽ باهوت.
 ها ائين به درست آهي ته:

چاٽ پائي چت ۾ سنهو ڪٽيو جن،
 تن جو صرافن ڏڪوئي داخل نه ڪيو.

پر جي محبت پائي من ۾ رنبا به روڙيا ته به ڏون چار واري مادي علم جي
 سالن لڳائڻ وارو عرصو هڪ لحظي ۾، عين جي هڪ اشاري جيان طئي ڪري
 عشق جي ملڪ ۾ رسي وڃبو، ڀلا جڏهن عشق جي مڪتب ۾ ويهيو ته عشق جي
 نصاب کان به آگاهه ٿيو نه! رڳو سئون ڪرڻ ته ڪم آهي سٺين جو، پر جي آگاهه ٿيو
 ته ضرور ائين ئي چئبو، جيئن فقير مسرور چوي ٿو:

ڪافي

عشق اٿانگي سندنو اسان کي، يارو نينهن نچائي ٿو.

ڪاٿي مومن ڪاٿي هندو، ڪافر ڪٿ سڏائي ٿو.

ڪاٿي ورد وظيفن ۾، پوڙيون ڪٿ پڙهائي ٿو.

روپ عجائب رنگبرنگي، پوش لکين هو پائي ٿو.

جذبا جوش ڏياري دل کي، در در گهڻيون گهمائي ٿو.

هر صورت جو ڪري بهانو پنهنجو پاڻ پسائي ٿو.

آپي عاشق آپي معشوق، ٺاهه عجب ٺهائي ٿو.

سرتي اڄ ”مسرور“ سندي، بيدل پال پلائي ٿو.

ڪافي

عشق لڳو ٿم آريءَ جو، جيڪو سورن سبق پڙهائي ٿو.

حال حقيقي راز رندن جو، سير سچو سمجھائي ٿو.

وهو ورد جنهين جو يارو، دم دم جوش جڳائي ٿو.

”مسرور“ اڄ تان مهر منجهاران، بيدل بره پچائي ٿو.

هر حال جي حاصل ڪرڻ لاءِ ٻاڏائڻ يا طلب جو شوق ضروري هوندو آهي. پال
ته پورائي ۾ به ٿي ويندا آهن مگر عشق جي ارتقا خلق جي عامي عقل کان مٿانهين
رمزن جا طبل وڄائيندي آهي، جيئن فقير مسرور اظهار ڏيکاري ٿو:

سرائڪي ڪافي

عشق ڪيتا بدنام، وسر ڳيو سي مذهب سارا.

پير-مغان پرڪي پلايا، خاص خمردا جام.

وسر ڳيو سي مذهب سارا.

سراساڏي ڏاڍا هويا، حسن دا هل هنگام.

وسر ڳيو سي مذهب سارا.

ڳالهه هڪا سڀ هڪ ئي هوندي، ناهي حلال حرام،
 وسر ڳيو سي مذهب سارا
 ”مسرور“ ساڏا حال حلاجي، خلق ڇاڻي ڪيا خام،
 وسر ڳيو سي مذهب سارا

ڪافي سرائڪي تلنگ

پهر شرع دا پيوش، هوڪا هر جا ڏيون حقيقت،
 هر دم حال حلاجي يارو، جذب ڏيوندا جوش،
 سڻ قال اصبر، ترسي طبيعت،
 وچ پيالي سوز دا سمندر، پا ڪر ڪيتم نوش،
 کس ڳذا جنهن، آرام جميعت،
 الٽ پيا سر عشق الاهي، بيخود ٿي بيهوش،
 واه وچاوان، طبل طريقت،
 ”مسرور“ دين مذهب ديان ڳالهيان، ڪر ڪل ٿي فراموش،
 بره بيدل دي، ڪيتم بيعت.

ڪافي

في الحال ٿي فراغت، صلوات ۽ ذڪر کون،
 اسلام سان نه نسبت، ڪٿ ڪفر جي اکر کون،
 ڇڏياسي لاڳ سڀ لاهي، سنسار نا سيبائي،
 خيشتي نه ڇاڻون چاهي، پياز سڀ بشر کون،
 برهون ڀڳا سي ڀولا، سڀ وهم هي وچولا،
 ڇاڻون رواج رولا، خوش خاص هون خبر کون،
 شريعت کان پي ڦرياسي، هي هو ٻئي ڇڏياسي،
 پرپور ٿي وياسي، بيدل سندن نظر کون،
 مٿخاني رخ رکيوسي، تسبيح ڪي ترڪ ڪيوسي،
 ”مسرور“ منهن مٽيوسي، مسجد مڙهي مندر کون.

بيدل نامو

ڪافي

لڳڙي آدره ڌمال، نينهن ننگ ٿيو آ نانگو نسري.
 حضرت حسن ڪڙي پالو، وٺي فرنگي فوج اٿالو،
 ڌاري چئنچل چال، سورهي سرتي آيو آ سنڀري.
 تير اکين جا ماري ڪاري، سورهي پنهنجي ڪئي آ ساري،
 ويئي سرت سنڀال، هوش عقل مت ويو سڀ وسري.
 بره بهادر دل کي گهريو، نادر نينهن ڏيورو ڦيريو،
 سڀ مخفي قيل مقال، هاڻي تي پئي پٽ تي پڌري.
 پليان پاڻ، نه ٿي ٿو پليو، جهليان، روح، نه ٿي ٿو جهليو،
 عشق وڃايا افعال، وس کان ڳالهه وئي آ نڪري.
 حال پيو ”مسرور“ حلاجي، مرشد مليو نيهي ناجي،
 لڻا ڏوهه سوال، دين ڌرم کان ويوهان نبري.

اڪرن جي الٽي حال کي يا سنئين سوانتي واٽ کي ڪي معنوي مرد ٿي پرجهي
 پروڙي سگهن ٿا يا اهي جن جي عقل تي محدود دليل جي ڪٽ چڙهيل نه هجي، اهو
 سالڪ ٿي سمجهي سگهي ٿو. هنن لفظن کي ته مثال شراب معنيٰ ڪهڙي ٿو رکي،
 لفظ ته عمل فعل ۽ صفت جون علامتون هوندا آهن جيئن شراب پيئڻ کان پوءِ ماڻهو
 ڪنهن ڪيف ۾ پنهنجي ماضي، حال ۽ مستقبل جو هڪ سرور ڏيندڙ ۽ خوابيده
 سر ڪندو آهي، ٿيڻ عشق جي جام پيئڻ وارن رندن، خوابيده نيٺن جي اصطلاحن
 اوڻ ۾، مظهر صورت ۾ سمايل حق جي ديدار جو حال ڏنو آهي ۽ شراب کي عام
 شراب ته سمجهيو ٿي ناهي، هي ته پيالو آهي پر ٻيو رس جو، جيڪو ملي ٿو مرد
 مولا کان پوءِ ته چيو مسرور فقير جو به سچ آهي ته:

اي دل شراب پي تون، هرگز حرام ناهي،
 خاصن کي سڏ سڄي آ، هيءَ ڳالهه عام ناهي.
 ڪجهه فڪر نا رهي، ان ڳالهه جو اوهان کي،
 واعظ کي اڳران جو، جي احترام ناهي.
 هيڪر چڪي جي چشڪي، واعظ ته پڪ چوي،
 مسجد سان مور منهنجو، اڳتي سلام ناهي.

آنيش مثل مجلس، سا عيش جي سراسر،
جنهن ۾ اڳر صراحي، ساقي ۽ جام ناهي.
”مسرور“ ٻول تنهنجو، هر ڪو چوي مگر،
ٻولي پيو پيو ٿو، منهنجو ڪلام ناهي.

تصوف، تن، من ۽ قول ۽ فعل جي پاڪيزگيءَ سان رهڻ جو نالو آهي.
جنهن لاءِ اڳي وارا درويش دنياوي ڏاڍ ۽ جبر جي خلاف پنهنجي احتجاج کي
گوشي نشيني جي اوٽ ڪري اظهاريندا هئا، پر چپ سبائي نه ويهندا هئا.
پرچار ڪندا هئا، حق سچ تي سر وڍائڻ واري حد تائين، جا ڳالهه اسان جي
جديد سماجي معاشي ۽ سياسي نظرين طرفان صوفيءَ تي قنوطيت ۽ فراريت جو
الزام بڻجي وئي آهي.

حالانڪ ائين نه آهي، سچ جي پاسباني ٿيندي ئي هوس لوڀ لالچ ۽ ڏاڍ ظلم
کي ڇڏڻ سان آهي، ماڻهو تاريخن مان سبق به پرائيندو آهي، پر وساري به جلدي
ويهندو آهي ته عقلمنديءَ جا دعويٰ دار سدائين لالچن ۾ گرفتار ٿي پوندا آهن، مگر
عشق وارا سدائين آزاد هوندا آهن، فقير مسرور به هئڻ هستي ۽ ”مان“ جي مڱيءَ
۽ شاهيءَ کي گبائيءَ سان مٽائڻ لاءِ محبت جي مستيءَ ۾ سمجهايو آهي ته:

مٽائي جيم جو نقطو، مٿان ڏيئي، وجهي جهاتي،
پتولھ، هاڻ تان تو ۾، جدا چاهي خدا چاهي.

خودي ماري رهي بيخود، وڌو ٿي خود خدا کان وج،
خدا پي جڻن چوي منهنجا خدا تنهنجي رضا چاهي.

سچ ته علامه اقبال به چيو آهي ته:

خودي ڪو ڪر بلند اتنا ڪ هر تقدير سي پهلي
خدا بندي سي خود پوڄهي، ٻٽا تيري رضا ڪيا هي.

اها خودي، مادي آهي، جا سماجي سائنس تحت به درست آهي پر اها خودي
فرد جي شخصي آهي، شخصي خودي روحاني درجات ۾ رڪاوٽ بڻبي آهي ۽ ماريو
به انهيءَ شخصي انا ۽ خوديءَ کي آهي.

صوفين وٽ علم ۽ ادراڪ، هڪ متحرڪ قوت وانگر هوندو آهي، جنهن جي
ذريعي هو ڪجهه فضيلتون حاصل ڪرڻ لاءِ ڪوشش وٺندو آهي، مجاهدا ڪندو
آهي، ساڳئي وقت ڪجھ فائدا عطا الاهيءَ سان به کيس حاصل ٿيندا آهن.

خيال ڪر ڪو خيال ڀر، ٿي؛ خيال تي خاطر جمع.
خيال وارا! خيال ان مون، پس خداوند ذوالجلال.

پلازماني سان هلندڙ، ظاهر زيب رکندڙ، ڏيک وڌيڪ لاءِ پاڻ پتوڙيندڙ، علم ۽
عقل جو گهمند رکندڙ، جاه جلال جو شوق رکندڙ، اقتدار پرست، خود غرض ۽
عاشقن جي انجمن مان مستجاب نه ٿيندڙ ماڻهوءَ کي ڪهڙي بشارت ملندي!
جيڪي مسڪينن جي ماڙ لاءِ پڇيرو ۽ گهمندا هجن، بنگلن ۾ رهندا هجن،
ڪتن ۽ گهوڙن پالڻ جي شوق ۾ پئسو وهائيندڙ هجن، بندوقن ۽ ڪلاشنڪوفن سان
گارڊن جي پهري ۾ رهندا هجن، انهن کي عشق جو درس ڏيندڙ ماڻهو پلاسست،
ڪاهل ۽ قنوطي نظر نه ايندا ته ٻيو ڇا نظر ايندا.
جڏهن ته فقير درويش پنهنجي فنائي حال ۾ ايترا مست ٿين ٿا جو اهڙن غير
گمان آڻيندڙن تي ميار رکڻ بدران وري به پنهنجي اندر کي اجاريندو رهڻ جي تلقين
ڪندا آهن:

اها "مسرور" رندن جي، وٺي "مت" روح ڀر رڙهه تون،
جئن هو دم بنا، ڪلي پيو ڪم، دم قضا ڄاڻن.

وسعت نظري يا روشن خيالي، جنهن کي اڄڪلهه جي زبان ۾ ترقي پسندي به
سڏجي ٿو، اهو به خود هڪ "عمل" جو خطاب آهي، پر جيسين پاڻ کي گهٽ نه
ڪبو ته ٻئي کي سٺو ڪيئن چئبو. وسيع نظر ته ٿيوئي تڏهن جڏهن تنگ نظريءَ کي
ٽري ڪڍبو، ۽ صوفيءَ کي اهو ئي عمل قبول آهي جنهن سان هو پاڪ ڏسڻ، پاڪ
سوچڻ ۽ ٻڌڻ، پاڪ چڻ، پاڪ چڪڻ ۽ پاڪ ڳالهائڻ جو فرض نباهي سگهندو
آهي، ان ڪري هن جي محبت جو دائرو به تمام وسيع ٿي ويندو آهي.

جوئي ربي رحيم، ساڳيو سوئي رام،
انهن اکرن ۾ اڙجي، ڪي طالب پيا تمام،
ڪل شي هو الله، "مسرور" پروڙج مام،
خلق الانسان في احسن التقويم، اهو ڄاڻي ڇا عام،
صوفيءَ جو سلام، آهي هندو مومن سان هڪڙو.

صوفي، سموري انسان ذات سان ذات الاهيءَ جي ونحن اقرب هئڻ جو قائل
هوندو آهي ۽ انهيءَ جي يقين سان گذاريندو آهي ۽ نينهن جي انهيءَ ڀرپور نشي ۾
چڻي ويهندو آهي:

ڪافي (اردو)

نشي مين جو زاهد، هم ديكهتا هون،
 قسم ڪبريا، شه، امم ديكهتا هون.
 بظاهر هون غافل، نشي مين مگر،
 به بيدار آنکھين، صنم ديكهتا هون.
 هين بند آنکھين تو، ڪيا ديكهتا هون،
 مدائن ڪا باغ - ارم ديكهتا هون.
 يقين گر نهين هي، تولي لو ذرا يـ،
 تجهي وه دکھائون، جو هم ديكهتا هون.
 بلي! آج "مسرور" سرپر تمهاري،
 بيدل ڪا لطف و ڪرم ديكهتا هون.

هيءَ به حاجي حال آهي جو ملڪ دلين جو لٽائڻ لاءِ حسن هزاري هوڪو تو
 ڏئي ته مسرور فقير جي ٻولي به پر ڪيف ٿي وڃي ٿي:

ڪافي

حيرت جو لڪ لنگهيا سي، پيو حال هم وارو،
 اچي بحر آن ۾ پياسي، ڪنڌي نه جنهن ڪنارو.
 پيڙي جا پاڇهه واري، اچي اوچتي پٽڌاري،
 سهجون ڪري سواري، پاڻيءَ جو ڪيم پسارو.
 جاڏي جو نظر ڌرجي، پاڻيءَ بنا نه پسجي،
 ڦوٽو لهر مان بڻجي، ناهي لهر نانءُ نيارو.
 حاصل ٿي نئين حياتي، موٽي نه جنهن مماتي،
 ظاهر ٿيو نور ذاتي، هن ستر منجهان سارو.
 جهاڳي بحر چڙهياسي، ڪاهي ڪين تي رسياسي،
 اتهون اڳي هلياسي، هڻي نينهن جو نغارو.

لنگهي بي خوديءَ جو بندر. جت ڄم نه ڪو ڄماندر.
 سڀ سُر ۾ ٿيو هي سر. مورت جو ويو مونجهارو.
 ٿيو حال هيڪڙائي. "مسرور" وئي بي وائي.
 ڄاڇي ڏٺو مون ڄائي. ڪامل آهيان قرارو.

ناسوت واري "مان" جڏهن ترڪ ڪجي ٿي ۽ عقل جي دامن تي عشق جي اوٺي
 ڏجي ٿي ته لامحدود ادراڪ / فھر يا ساڃاھ جي سرڪ پيٽا ريندڙ "خيال". ساھن ۾
 سمائجي وڃن ٿا ڌيان ۽ گيان. حد لحد تائين پرواز ڪرڻ لڳي ٿو ۽ حجاب دور
 ٿي وڃن ٿا ۽ صنم جي هر ڳليءَ. هر صورت جا وحدتي ڪثرتي سُر ٿين ٿا.
 حيرت جي مقام تي پھرين جڏهن فقير مسرور ڄيو:

ڪافي

ميان عاشقا کير تون آھين؟

ڪڏان ڪافر. ڪڏان گبر. ڪڏان قاضي ڪوٺائين.
 فتويٰ ڏيئي سوريءَ تي. شاھ منصور چڙھائين.
 پنھون پاڻ ٿي يار. سسئي جھنگ رلائين.
 ڪٿي ٿو چوائين چاڪ. ڪٿي رئيس سڏائين.
 شاھ حسين کي ڪريل ڪوٺي. قربتون قتل ڪرائين.
 شاھ حسن کي پنھنجي هٿان. ڀرتئون زھر پلائين.
 ڪڏهن ته اچي "مسرور" سان. ٺوڙي تون ٿو لائين.
 ڪڏهن ته "بيدل" نانءُ سڏائي. باري بره پڇائين.

ڪافي

عشق جي راھ اٿائي ڏاڍي. طالب ترڪڻ بازي ٿي.
 حق حقيقي منزل جي. پوڙي عشق مجازي ٿي.
 رھت انهيءَ ۾ راز جا واقف. عجب خيال اياز ٿي.
 ھادي بيدل. مرشد ساڳيو. ڏاتا درس درازي ٿي.
 ساڳي. شمس. عطار اھوئي. بسطامي شيرازي ٿي.
 وحدت وارو ويسھ رک ھڪ. ٻيو سڀ ڪوڙ ڪسازي ٿي.
 عين الله "مسرور" تون ڄاڻج. غير وڃون ڪي غازي ٿي.

آخرڪار جڏهن سندس دل گهريا ديدار ٿيا ۽ حيرت جا لڪ لنگهي پار ڪيائين
ته مرشد راه هدايت کي مڃيائين.

دائم قائم قرب قرارو، ڪعبه قبلي گاه، هادي بيدل شهنشاه.

روھڙيءَ فرشي وڇائي گادي، موڙ ٻڌي سر ويٺو هادي،
ٿي وئي ملڪان ملڪ منادي، واحد وجهه الله.

آدم شيث ايوب اهوئي، يحيٰ نوح يعقوب اهوئي،
احمد مهدي خوب اهوئي، اوليٰ منجهه الله.

شبلي شمس عطار اهوئي، درس علي ديدار اهوئي،
هر جا جلويدار اهوئي، سڀ جو ساهه پساه.

شاهنشاه شهباز اهوئي، دولهه شاه دراز اهوئي،
خفي جليءَ جو راز اهوئي، فائق فيض درياه.

نار خليل ۽ باغ بهاري، طور تجلي حسن هزاري،
ڪيول ڪرشن شيام مراري، سائين سورج ماه.

جوڙ جگت جي پاڻ بڻائي، هر جا پنهنجو حڪم هلائي،
سڀ ۾ ويٺو پاڻ سمائي، پهري قرب ڪلاه.

ڪارج سڀ جا پاڻ سنواري، پاڻ سنواري پاڻ ستاري،
ٻوڙي توڙي پار اڪاري، ٻاري پيپرواه.

ظاهر بندو باطن مولا، نوان نوان نت پهري چولا،
ڪڍي وجودئون وهم وچولا، آيو عاليجياه.

هادي حق ”مسرور“ مليو آ، ڀول ڀيو سڀ دل جو پليو آ،
خيال خدائي خوب ڪُليو آ، آندو ٿم ويساه.

مدح سنگرو سائينء جي سوکڙي

ست گرو⁽¹⁾ گرديو⁽²⁾ داتا، ⁽³⁾ شاه مون شرڌا⁽⁴⁾ پڄاءِ،
ڪو پلاهي پال پنهنجو، داد ڪر درس⁽⁵⁾ن پساءِ.

الف: اڏين⁽⁶⁾ن ۽ اڀوجهن جا، اجهڙا⁽⁷⁾ گرو،
وڏوڙا⁽⁸⁾ ويجهڙا ولهن⁽⁹⁾ جا، رهنما رهبر گرو،
بي وسيلن جا وسيل ڪر سگهو واهر گرو،
اڳ اندر جي اچي، هيءَ آسنا⁽¹⁰⁾ واري اجهڙا،
ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

اي: ائين ئي مون وڃائي، عمر پاپن ۾ پئي،
هاڻ تو پڄتائين، هي هو ويا هت مان پئي،
ڪراچي ڪريال⁽¹¹⁾ ڪرپا⁽¹²⁾، ڏاڻ⁽¹³⁾ ڏاتر لڳ ڏئي،
بخش بديون اڳ ڪيل، اڳتي برائين کان بچاءِ،
ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

- (1) ست گرو = ڪامل مرش. (2) گرديو = رهنما، رکپال. (3) داتا = ڏاتار، سخي. (4) شرڌا = پڄا، خواهش، ايمان (5) درس = درشن، ديدار. (6) اڏين = محتاج، مسڪينن هيٺن. (7) آڏر = آڏار، سهارو. (8) وڏوڙا = وڏيون مهربانيون ڪندڙ. وڏا پال پلائيندڙ. (9) ولهن = بي وسيلن، ننڍڙن، (10) آسنا = ڪامنا. (11) ڪريال = باجهارو. (12) ڪرپا = باجهه، ديا. (13) ڏاڻ = دان، خيرات.

او: اري (1) اهڙي ۾ آئي. موھ (2) اٽڪائي وڌو.
 ٿي پيس ڪامي (3) ڪروڙي (4)، لوپ لڙڪائي وڌو.
 چار ۾ اهنڪار (5) جي، هٿ هوڏ هرڪائي وڌو.
 ماڏوا (6) مڪتي (7) ڏيو، اڳتي نه ڪنهن اڙ (8) ۾ اڙاءِ.
 ست گرو گرڊيو داتا، شاهه مون شرڏا پڄاءِ.

سٺا: نست (9) مان ست (10) تون ئي ست، ستنام (11) تنهنجو نام ست.
 سرو آنند (12) سرو وياپڪ (13)، شام (14) تنهنجو نام ست.
 ست سري (15) اوتار (16) وشنو (17)، رام تنهنجو نام ست.
 مون ستايل جو وسيلو، ڪونه آهي تو سوا،
 ست گرو گرڊيو داتا، شاهه مون شرڏا پڄاءِ.

ها: هلي تاڙي (18) هوس (19) ۾، هٿ نه ڪجهه آيو هري (20)،
 ڪوڙ پايڻ ۾ پئي، ڪارو ڪيم ڪايو (21) هري،
 هٿ مٿان هٿ هٿ ڪري، گهرجي سندن سايو هري،
 هٿ مٿان هيٺي ڌري تون، پنهنجي هلنديءَ سان هلا،
 ست گرو گرڊيو داتا، شاهه مون شرڏا پڄاءِ.

ڪا: ڪيان ڪيئن ڪال پي، آيو ڪ آيو در ڪهي،
 ڪو چڱو ڪم نا ڪيم، ڇا هو ڏسي وڃي وهي،
 ڪوپ (22) راجا ڪال (23) جو مان، ڪيئن سگهان سائين سهي،
 ڪين ڪي ان کان ڪنڀان، مون کان ڪرم اهڙو ڪراءِ،
 ست گرو گرڊيو داتا، شاهه مون شرڏا پڄاءِ.

(1) اري=شڪنجي. اري ۾ آئڻ الشڪنجي ۾ ڦاسڻ. (2) موھ=اڪشش (3) ڪامي=شهوتي،
 نفس پرست. (4) ڪروڙي=ڪاوڙيل، چيڙاڪ. (5) اهنڪار=آيو، تڪبر. (6) ماڏوا=متوالا.
 (7) مڪتي=چوٽڪارو. (8) اڙ=مشڪل. (9) نست=نست، عدم. (10) ست=صبح.
 (11) ستنام=سچونانڌ. (12) سرو آنند=سچوئي سک، نسورو آنند. (13) سرو وياپڪ=هر جاءِ
 حاضر ناظر. (14) شام=پڳوان. (15) ست سري=سچي سر وارو. (16) اوتار=ايشور جو انساني
 جسم ۾ ظهور. (17) وشنو=ڪيا ڪندڙ سنڀال ڪندڙ. (18) تاڙي=ڪچي، جو رس، نشي لاءِ
 استعمال ٿيندڙ رس. (19) هوس=شهوت. (20) هري=ايشور، پڳوان، برهما. (21) ڪايو=شيشو،
 دل، من جي اوجھتا. (22) ڪوپ=ڏمر، ظلم. (23) راجا ڪال=ملڪ الموت

ڪا: ڪري⁽¹⁾ مَن مَون، ڪاري ڪيو ڪيدو⁽²⁾ خراب،
جنهن تپائي تار تن جي مفت ڪيڙو مهڻي هاب،
تنهنجي ڪميا⁽³⁾ ساڻ ڪن⁽⁴⁾ ۾، ڪر ٿيا ڪلمڪ گلاب،
ڪير⁽⁵⁾ تون هن ڪٽپتي⁽⁶⁾، هرڪر⁽⁷⁾ هنئين ڪر⁽⁸⁾ جي ڪٽاءِ،
ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

گا: گناهن جي لڳي گر⁽⁹⁾، جڳ سڏي گنجي گري⁽¹⁰⁾،
آئون تان گوپال⁽¹¹⁾، گولي، تو سندي کوٽي ڪري⁽¹²⁾،
هڪ نگه سان تنهنجي گرد⁽¹³⁾، ڪجهه رهي نا گر ذري،
گل جيان گل ڦل ڪري گر⁽¹⁴⁾ پنهنجي سنگت سان گڏاءِ،
ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

گها: گهران گهنشام⁽¹⁵⁾ توکان، گهرج جنهن جي آگهڻي،
گهورجي توتان وڃان، سر ساهه گهر گهوري ڏئي،
گهير گهٽ گهڻيون گهمي، گهر گهر ٽڪس هڪلون هڻي⁽¹⁶⁾،
گهوم کان پيڙم ڳيان⁽¹⁷⁾، بس گهوٽ پنهنجي گهر گهراءِ،
ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

(1) ڪري=خراب ٿي. (2) ڪيدو=ڪيچلو. (3) ڪميا=پاڇه، بخشش. (4) ڪن=پيل، پلڪ. (5) ڪير=پيدائش، بنياد (6) ڪٽپتي=ڪٽراڳ ڪندڙ، گهپير. (7) هرڪر=هورا ڪورا، آند مانڌ. (8) ڪر=ڪريل. (9) گر=مَر گندگي، غلاضت. (10) گنجي گري=لُچي، گندي. (11) گوپال=يشور. ڌڻ جو رکوال. (12) کوٽي ڪري=کوڙي سڄي. (13) گرد=يشور جو نالو، ڌرتيءَ جو بادشاهه. (14) گر=يشو. (15) گهنشام=يشور جو نالو (16) هڪلون هڻي=آواز ڏئي، سڏ ڏئي. (17) ڳيان=پيرن ۾ پيل زخم

ڳا: رڱڻ (1) اهڙي وچان، پوتِي پراڻي ڏي رڱي،
 رڱ ڪ رڱا (2) رس ڏسي، جڻن جڳ چوي، جوڙي چڱي،
 تون ڪرين سائين سدا، لائق (3)، مٿان لائي (4) لڱي،
 هڪ لڱا (5) هن پڇ لڳي (6) جي، لڱ لئي (7) کي رڱ لاءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاهه مون شرڌا پڄاءِ.

ڄا: چئن چوڪن وچان، توکي چڻي چُونڊي ڪنيم،
 تنهنجي مهما (8) مٿ نه ڪوئي، چو طرف جاجي ڏنم،
 چاڪريءَ لاءِ چرن (9) چائنٺ، ڪي چمي چاڪر ٿيم،
 چوڪندين جنهن جو لڳي چرچو، اها چوڻي چواءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاهه مون شرڌا پڄاءِ.

ڇا: چپر (10) ۾ ڪين ڪي تون، هيءَ چني چوري ڇڏج،
 چن (11) پراڻو ۽ چڱل هي، چتر (12) چوهن (13) کان رکج،
 چا نه چا چلجي مٿم، سو چرڪ (14) چوليءَ جو نه ڏج،
 چينپ سان (15) چن ۾ (16) ڪٿي چيهن (17) ڪنان سائين ڇڏا،
 ست گرو گرديو داتا، شاهه مون شرڌا پڄاءِ.

-
- (1) رڱڻ = ڪپڙو رنگڻ، (2) رڱا = (مخاطب) رنگ ڪرڻ وارا،
 (3) لائق = (مخاطب) لياقت وارا، (4) لائي = ڪسي، مڏي (لڱي) اگهي، لائو
 لڱو = ڪسو، اگهو (5) لڱا = پيري، گهمري (6) پڇ لڳي = پياري پيل، (7) لڱ
 لئي = بدن لئي = ڪپڙي جسم توڙي تن تي پيل ڪپڙي، (لڱ لئي کي رنگ
 لائڻ = تن من کي صاف ڪرڻ، (8) مهما = دوا، پڳل هڏن کي ڳنڍڻ جي دوا،
 (9) چرن = قدم، پير، (10) چپر = جبل، ڏونگر، (11) چن = چنو، جهوپڙي،
 (12) چتر = چٽ، (13) چوهن = تيز طوفانن (14) چرڪ = ڊپ (15) چينپ
 سان = اک چنپ ۾ (16) چن ۾ = گهڙيءَ ۾، (17) چيهن = نقصانن

جا: جیاري دل مئي منهنجي، ڏيو جپ (1) نام (2) جو،
 جئن جپي (3) جگدیش کي، ساکي (4) ٿيان سترام (5) جو،
 جڏ (6) کري ارجن (7) جيان، اپکار (8) کريان عام جو،
 نانءُ جس (9) جڳ ۾ رهي، جئن جوت (10) کا اهڙي جڳا،
 ست گرو گردیو داتا، شاه مون شرڌا پڄاء.

جها: جهلي مان نا سگهان، جهولا جهکان (11) ڏکڙا ڏجها،
 تون جهلي جهولي (12) ڪنان، ڏي امن عالم جا اجها،
 هي جهڄڻ جهوري مٿائي، دان ڏي داتا جهجهها،
 مون کي جهوليءَ ۾ جهلي جهامن (13) وري جهولي جهلاء،
 ست گرو گردیو داتا، شاه مون شرڌا پڄاء.

چا: مڃي منت تون پارس، پاڻ لوهي سان سڃين (14)،
 سڄ وچان ٿي سا وسنو، جنهن واٽ سان سائين وڃين،
 مان سڃي، سائي ٿيان، پيرو نه تون مون ڏنهن پڃين،
 ٿي پوان مان پاڻ پارس، جست مٺ (15) مون مان وڃاء،
 ست گرو گردیو داتا، شاه مون شرڌا پڄاء.

(1) جپ=ورد، جاپ. (2) نام=نالو، جنهن جي چوڻ سان مثل دل زنده
 ٿئي. (3) جپي=پوڄي. (4) ساکي=گواهه، شاهد، (5) سترام جو=سڄي پڳوان
 جو. (6) جڏ=جنگ. (7) ارجن=پاندو پائرن مان هڪ جو نالو، سورهي.
 (8) اپکار=پلاٽي، شيوا. (9) جس=ناموس، عزت ۽ آبرو. (10) جوت=
 روشني، همت. (11) جهولا جهکان=جهولا=گرم تيز هوا، جهکان/جهڪون،
 مٿيءَ جا تيز طوفان. (12) جهلي جهولي=گهلندڙ تيز گرم هوا. (13)
 جهامن=يشور، برهما. (14) سڃين=مصدر سڃڻ=لاڳاپڻ، عطا ڪرڻ. (15)
 مٺ=ڪس، ملاوٽ.

ٺا: ٽنور⁽¹⁾ ڪليون ڪڍي، ٽانگر به هت ٽهڪي پئي.
 رس پري⁽²⁾ رابيل ربحان، ۽ رتن مرڪي پئي.
 تنهنجي سائي سڀ ڪا ٿاري، ٻور⁽³⁾ سان ٻهڪي پئي.
 منهنجي هن ويران وسطيءَ کي به گل گلشن بنا.
 ست گرو گرديو داتا، شاهه مون شرڌا پڄا.

ٺا: ٺهي ٿو ڪين ڪي، ٺاڪر جو مون سان ٺاه ڪو.
 سڏ ڪري ساڻو ٿيس، سڏ نا سڻي بي ساهه⁽⁴⁾ سو،
 ٺيڪجي بينس ٺلهو، گهر ۾ ڦران گمراه ٿو.
 من وسي ٺاڪر جو منهنجي، ٺاه ڪو ان سان ٺاه.
 ست گرو گرديو داتا، شاهه مون شرڌا پڄا.

ڏا: ڏياري⁽⁵⁾ ڏيهه پنهنجي، جي مون کي ڏيڪاريو.
 ڏيل منهنجي مان ڪڍي ڏک، ڪا بهاري ڏياريو.
 مهر وارا مهر مان، منهنجو اچي من ٺاريو.
 نت وسين مون ساڻ گڏوڏ، ڏور نا مون کان ڏسائ.
 ست گرو گرديو داتا، شاهه مون شرڌا پڄا.

ڍا: ڍڪر⁽⁶⁾ ڍونڪا⁽⁷⁾ اچن، ڍرڪي⁽⁸⁾ پوان پٺتي ڍري.
 هن ڍرائي⁽⁹⁾ ڍل ڪيو، مون کي پري توکان هري.
 ڍڪ ڍڪين ڍڪجان، اگهاڙي آئون تان عين پري.
 ڍر⁽¹⁰⁾ وڃي، ڍڪيل⁽¹¹⁾ رهان، پوتي اها ڍولڻ ڍڪا.
 ست گرو گرديو داتا، شاهه مون شرڌا پڄا.

(1) ٽنور=گل، (2) رس پري=گل جو قسم، (3) ٻور=ميوي ٿيڻ کان اڳ ۾ وڻن ۾
 سنهي داڻ داڻ، (4) بي ساهه=بي جان، (5) ڏياري=خوشي، روشني ۽ ڪاميابيءَ جو
 ڏينهن، هندن جو وڏو ڏڻ، جنهن تي ڏيا بهاري تمام گهڻي روشني ڪئي ويندي
 آهي، (6) ڍڪر=غشي، (7) ڍونڪا=ننڍ جا جهوٽا، گهيٽ، (8) ڍرڪي=بيھوش
 ٿي، (9) ڍرائي=ڍلاهي، سستي، ڪاهلي، (10) ڍر=ڍل ٽڌائي، (11) ڍڪيل=پناهه ۾.

ٽا: نه ڄاڻان يا سڃاڻان، شاھ مون شيوا ڪرڻ،
 آرٽيءَ (1) جو ڪو نه مون ۾، انگ (2) ڪو آهي لڇڻ (3)،
 ڪنڌ رس (4) بي ڪا نه آهي، دانهن پي بيدردي پڻ،
 سُر مڌر هرليءَ وچان، ڪو سر سڃاڻڻ جو سڻاءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاھ مون شرڌا پڄاءِ.

ٽا: تپائي تو طلب جي، تار تن واري تمام،
 تات تنهنجي رات ڏينهان، آهري هر گام گام،
 تون ملين تائي (5) لهي، مان سک وسان (6) سائين مدام،
 تند ريءَ جي تار آ، ان تار پنهنجيءَ سان تڳاءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاھ مون شرڌا پڄاءِ.

ٽا: ٿڪل اڳ ئي وري، ٿورڻ (7) پيا هي ٿر ٿيا،
 هڪ ڏکي ڏهري (8) پيو، ڏورڻ (9) ٿيان ڏونگر ٿيا،
 ٿاڪ (10) نا ٿڪجي ڏيان، جت ٿوهه (11) ۽ ٿوهه ٿيا،
 ٿان (12) تنهنجي ۾ ٿيان، ٿر (13) ۾ نه پرمون ڪي ٿڪاءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاھ مون شرڌا پڄاءِ.

(1) آرٽي = پوڄا (ٿا لهي) ۾ پنج مکيو ڏيئو پاري، ڦل رکي ديوتا اڳيان ڦيرائبي آهي (2) انگ = طريقو، (3) لڇڻ = گڻ، ڏانه (4) ڪنڌ رس = نڙي مان نڪرندڙ آواز، سريلو آواز، (5) تائي = اڄ، اڄس، (6) سک وسان = (محاورو) سک وسڻ = سهنج ۽ آسودگيءَ سان گذارڻ، (7) ٿورڻ = جهاڳڻ، (ٿر ٿورڻ = (محاورو) واريءَ جو پنڌ جهاڳڻ، (8) ڏکي ڏهري = سورن جي ستايل، نپل ۽ اڀري، (9) ڏورڻ = ڪنهن شيءِ جي پٺيان ڳولها ۾ رلڻ، (10) ٿاڪ = منزل، ماڳ (ٿاڪ ڏيئو) (محاورو) = دم ڏيئو، پراڻ پورا ڪرڻ، (11) ٿوهه = ڪنڊن وارا وڻ، ٿوهه (12) ٿان = جاءِ، هنڌ آستان، (13) ٿر = ريگستان، رڻ.

۵: دٻائي ٿو ديالو (1)، ديو (2) صورت جو دجال (3)،
 دم دم دڙڪا ڏئي، چاهي ڪرڻ جنگ و جدال،
 شر (4) ان جي کان ڍڪي، وٺ منهنجي سنگت ۽ عيال (5)،
 جو دٻائي در چڙهي ان کي دسي (6) دولهه (7) دٻاءِ،
 ست گرو گريو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

۶: ڌرت (8) توڙي پوان پر، ته به ڌرم جي جاءِ (9) ٿئي،
 پاپ (10) ۽ پاڪند (11) جو، پرچار ڀريو (12) ڪر (13) ٿئي،
 ڌم لڳي دل جي ڌڪڙ (14) جي، تار سر ۾ لاءِ (15) ٿئي،
 ڌڄ (16) وڌي ڌن ڌن (17) وڌي، من ۾ نه پر مون کي وڌاءِ،
 ست گرو گريو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

۷: نيارو ننگ پرور (18)، نام تنهنجو نرملو (19)،
 مون نمائي ناستڪ (20)، تون وڏو ٿي پرجهلو،
 نامور نيهي (21) ڪرين تون، واٽ ويندن جو ڀلو،
 مون نمائي کي نوازي، نينهن جون ناتو نڀاءِ،
 ست گرو گريو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

(1) ديالو = (مخاطب) ٻاجهرا، ديا وان، (2) ديو = شيطان، (3) دجال = ننگ،
 مڪار (چوڻي آهي ته قيامت کان اڳ ۾ اصفهان مان هڪ ڪاڻو شخص پيدا
 ٿيندو ۽ دنيا وارن کي اهڙا مشاهد ڏيکاريندو، جو ماڻهو سندس طرفداري ڪرڻ
 لڳدا، (4) شر = شرارت، (5) عيال = ٻار پڄا، (6) دسي = ڪيرائي.

(7) دولهه = بهادر، (8) ڌرت = ڌرتي، (9) جاءِ = جيت،
 سوڀ، (10) پاپ = گناهه، (11) پاڪند = مڪر، دولاب، (12) ڀريو = ڀرڻ، (13) ڪر =
 دور، (14) ڌڪڙ = ڌڪڙو، (15) لاءِ = وزن، تال، چس، مزو، (16)
 ڌڄ = سونهن، (17) ڌن ڌن = ڀاڳ ڀاڳ، شهرت، (18) ننگ پرور = ننگيال، سار
 سنڀال لهڻ وارو، (19) نرملو = پوتر، سرل، خالص، (20) ناستڪ = ملحد، خدا جو
 منڪر، (21) نيهي = نينهن وارو، ڪوڏيو، ناز ڪٽندڙ.

پا: پيالو پريم رس^(۱) جو، پر ڪري پرتئون^(۲) پيار،
 قرب ڪر ڪوئي، ڪلنگي^(۳) ڌر^(۴)، مون کي ماري جيار،
 پٽ اتان واري ڪشي، تون سيڇ^(۵) سڪپت^(۶) تي وهار،
 پاند^(۷) منهنجو پر تون پريو، ٻي جي در تان نا پناءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاهه مون شرڌا پڄاءِ.

ڦا: ڦرڻ ڦيري^(۸) جنم جو، ڦر^(۹) ڪري ڦرڻو اٿم،
 نيٺ هڪڙي ڏينهن هي، پاندو^(۱۰) پڄي پرتو اٿم،
 هي وري مانڪ جنم^(۱۱)، موٽي نه ڪو ملڻو اٿم،
 ڪنهن ڪرم سببان مون کي، ڦيري ڦڙي ۾ نا ڦساءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاهه شرڌا پڄاءِ.

پا: ٻڌڻ تي آهي پيڙو، ٻاجهه ٻاجهه ڪيو،
 ٻاجهه جون ٻانهون ڏئي، پر ساڻ سوڀارا ڪيو،
 پيٽ ٻه ٻه ٻوڙا، باغ ڀر وارا ڪيو،
 جنهن ٻڌي ٻنڌن^(۱۲) ٿن، ٻولي اها ٻهڳڻ ٻڌاءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاهه مون شرڌا پڄاءِ.

(۱) پريم رس = محبت واري مٿي. (۲) پرتئون = پيرت منجهان. (۳) ڪلنگي =
 چٽ. تاج (۴) ڌر = پاڻ، رک (۵) سيڇ = ڀلنگ. (۶) سڪپت = آند واري
 ننڊ. (۷) پاند = جهولي (پاند پرڻ = مرادون پوريون ٿيڻ) (۸) ڦيري = جنم جو ڦيرو،
 جوڻ، اواگون (هندن جي عقيددي موجب مرڻ کان پوءِ ٻئي جسم ۾ جنم
 وٺڻ) (۹) ڦر = ٻيهر، ڦر. (۱۰) پاندو = بدن، هڏن جو
 پيڇو. (۱۱) مانڪ = انساني. (۱۲) ٻنڌن = بند، بندشون، جسمي خواهشن جا پيڇ.

پا: پُلي جا پاڻ (1) آئي، سا به نا چڻبي پلي،
 مان به پيريءَ (2) ۾ پيس، تو در اچي در در رلي،
 هاڻ تنهنجي نانءِ ساڄن، مان ويس جڳ ۾ هلي (3)،
 عيب اوڳڻ (4) کين ڏس تون، پال ڪو پنهنجو پلا،
 ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

ها: ملي مهما اها جا، من سندي ممتا (5) مڪتي،
 پل (6) اهو بلديو (7) ڏي، جنهن کان نه ملهه هي من ڪتي،
 هوڏ هٿ اهنڪار (8) جو، هيبت (9) ڪنان لشڪر هتي،
 جڙ (10) وڃي، چيٽن (11) ٿيان، منهنجي اها چنتا (12) مٽاءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

پا: سجايا ٿاب (13) سڀئي، مون سندا سڏڙا ٿين،
 تنهنجي نارائڻ (14) نظر سان، درد ڏک دل جا لهن،
 جي ستايل سوز دل مان سک رکي توکي سڏن،
 تن سندا سڏڙا سڻي، وهلو (15) وري وارو ورا،
 ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

(1) پاڻ=ماڳ، وٿاڻ، (2) پيري=پڏاپو، (3) هلي=مشهور ٿي، (4) اوڳڻ=خراب
 لڇڻ، (5) ممتا=موه، چڪ، (6) پل=طاقت، (7) بلديو=(مخاطب) طاقتوار،
 بلوان، (8) اهنڪار=تڪبر، غرور، (9) هيبت=ڏهڪاءُ، (10) جڙ=پاڙ،
 بنياد، (11) چيٽن=سچيت، هوشيار، (12) چنتا=ڳڻتي، فڪر (13) ٿاب
 =قبول (14) نارائڻ=وشنو ڀڳوان جو صفاتي نالو، (15) وهلو=جلد، ترت.

را: رلي راوڻ (1) کان منهنجي رام (2) تون رکشڪ (3) رهين.
 مون سان همت جو هنومان (4)، مهر مان مددي ڏئين.
 ڪانه ڪا رنچڪ (5) رهي، جي تون مٿم راضي ٿئين.
 ريجهه (6) وارو راز (7) رک، رڻ ۾ نه ڀرمون ڪي راءِ.
 ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

لا: لکيسر (8) لائقن ڀريو، لکي (9) تون لاجپال (10)،
 منهنجي آسن جو سڪل وڻ، تون ڪرين نو نو (11) نهال (12)،
 لوهه مان، نڪمو نڪارو، تون لالون لال لال،
 لال مان لالڻ ٿيان جيئن، لنواها مون ساڻ لاءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

وا: وڏي آ ورڪنڊي (13) هي، ساڪنا (14) سچ تو سنڌي،
 واڻ (15) جي ويڙهي سوا، ٻي ٿي وئي آڳت بندي (16)،
 ٿي وسو (17) واڻو (18) ويو، واپس ڪٿي ڪرڙو (19) ڪنڌي (20)،
 اهڙو مون قرضيءَ جي ڪاغذ، ۾ قلم بي ڪو وهاءِ،
 ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

-
- (1) راوڻ=دشمن، لنڪا جو حاڪم، جيڪو سيتا کي زوريءَ کڻي ويو هو.
 (2) رام=ڀڳوان، شري رامچندر. (3) رکشڪ=رڪوال (4) هنومان=نيسٽ نابود
 ڪندڙ، بانڊرن جو سردار. (5) رنچڪ=رنڊڪ، رنج غم. (6) ريجهه=قرب
 ڪچهري. (7) راز رک = همراز ڪر. (8) لکيسر=لک لهندڙ.
 (9) لکي=لاکيڻو. (10) لاجپال=لڄپال، سار سنڀال لهڻ وارو. (11) تونو=نئون
 نئون (12) نهال=سرهو، خوش، گدگد. (13) ورڪنڊي=وروڪڙ. (14) ساڪنا=شاهدي،
 خاطري. (15) واڻ=مڇ جي نوڙي، اهنج. (16) ڳت بندي=اجائي ڪوشش. (17)
 وسو=حيران. (18) واڻو=پتي، ڀاڱو. (19) ڪرڙو=حساب جو ڪتاب، جنهن ۾
 چنڊي چيري جي فهرست هجي. (20) ڪنڌي=اوڌر.

ڙا: مهڙ (1) مون ڏي مڙيائي، ڪانه ڪا توڙي مهاڙ (2)،
 وڙ (3) ڪري ڪاوڙ ڇڏي، سائين سگهو ڪر منهنجي ماڙ (4)،
 سرن (5) آئي جي لڄا (6) رک، عيب نا منهنجا اگهاڙ (7)،
 پل ٻڏي (8) جس جوت پورن (9)، پاڳ منهنجي کي پڙاءِ (10)،
 ست گرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ.

ماڏوا (11) ”مسرور“ مان بيڪار بکيو بي وڙو،
 تون اجهو آڌر گرو، منهنجو وسيلو وڏ وڙو،
 تون ڀريو پندار ڀريو، آئون پينگيو (12) پورڙو (13)،
 پورڙو، بکيا (14) ڏئي ڪو، راس (15) منهنجي کي رڄاءِ،
 ستگرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ،
 ستگرو گرديو داتا، شاه مون شرڌا پڄاءِ،
 ڪوپلا پال پنهنجو، داد ڪر درسن پساءِ.

(1) مهڙ=منهن (مهڙ هجڻ=ڏوهه هئڻ) ڏوهه. (2) مهاڙ=منهن، لهڻو
 ليڪو. (3) وڙ=ڳورو، احسان. (4) ماڙ=مدد. (5) سرن=پناري (سرن آئي جي=
 پناري پيل جي) (6) لڄا=عزت، لڄ (7) اگهاڙ=ظاهر ڪر. (8) ٻڏي=فهر،
 ادراڪ. (9) پورن=هر ڳالهه پوري ڪرڻ وارو. خداوند غفور حيم جي
 صفت. (10) پڙاءِ=وڌاءِ. (11) ماڏوا=(مخاطب) متوالا، بينياز، بي
 پرواهه (12) پينگيو=سڄو. (13) پورڙو=اياڻو، ناسمجھه. (15) بکيا=خيرات،
 دان. (15) راس=رسنا، منڊل، مانڊاڻ. راس رڄائڻ (محاورو) = خوشيءَ جي
 محفل مڄائڻ. ڪرشن مهاراج جي گوپين سان رڄايل راڳ ۽ ناچ جي محفل.

شهنشاه بيڪس سائين

شهنشاه بيڪس سسٽي هي انايو.
پلا پال پنهنجو پالا را پلايو.

تون صاحب سپاهجو آهين سردار صوفي، سچو رند رهبر منهدار صوفي،
اجهو آهين ادين جو آڌار صوفي، تنهنجو اسم عرش تي اظهار صوفي،
تون والي ولهن جو مختار صوفي.

ڪري قرب، صوفي، جي رنگ ۾ رهايو، پلا پال پنهنجو پالا را پلايو.

ڪري تو خدا سا جا توکي وڻي آ، تنهنجي دست رس ات داتا گهڻي آ،
ڏٺي جو تون آهين ۽ تنهنجو ڏٺي آ، سچي برهه بازي هي تولد ٻڻي آ،
ڪٿي راند رندي تو نعرو هڻي آ.

ڏٺي لاءِ ڏکيل تي رکوراز رايو، پلا پال پنهنجو پالا را پلايو.

سنڌ ڪرامتون لک ڪروڙين هزارين، ڪڍيا تو ڪنن مان ڦاٿل چنگهه چارين،
عجب ٻيون عطائون خفي خيال ڌارين، خضر جان رسين تو تون پيڙا اڪارين،
لاٽو دڳ سنئين سان پٺيا جي بزارين،

ڪري مهر مرشد سنئين وات لايو، پلا پال پنهنجو پالا را پلايو.

جڏا روح جيارين، اذن (1) سان سوين ٿو، سدا دم مسيحا تون صاحب رکين ٿو،
ٿئي سو ائين ٿي جيئن تون چوين ٿو، نه ٿاڻي (2) سنڌو ڪو سچو ٻيو سونهين ٿو،
مريدن تي دائر تون مشفق رهين ٿو،

ڪري ڪائي شفقت ستل دل جاڳايو، پلا پال پنهنجو پالا را پلايو.

ڏکيو ويس هي توشريعت سنڌو پي، سونهين تاج سر تو طريقت سنڌو پي،
تون ماهر مجازي حقيقت سنڌو پي، تون واصل آهين ويڙهي وحدت سنڌو پي،
تون آهين محو معنيٰ معرفت سنڌو پي،

مون کي پي ڪنهن ماڳ منزل رسايو، پلا پال پنهنجو پالا را پلايو.

(1) اذن=حڪم، فرمان، (2) ٿاڻي=مٺ، جهڙو.

اپوئي ادب ساڻ ٻانهون ٻڌي مان، جهڪائي پوءِ گردن کي ويجهو وڌي مان.
ڪيان عرض تو کي ٿو صاحب سخي مان، نمائي نذر آهيان، ڪو جهي ڪجي مان
چڏي در پيا آيس تو در لکي مان.

ڪري قرب چن (1) ۾ چيهن کان چڏايو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.
مدد جو اي آقا اهو وقت آ، اندر ديو دل کي ويڙهيو سخت آ،
نهوڙي نيوڙس هنيو بي همت آ، مقابل ۾ ان جي ئي توکي مهت (2) آ،
مهڏي ۾ مون کي نه ڪو ساهه ست (3) آ.

دسي ديو (4) دشمن کي داتا دٻايو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.
سدا رنج غم ۾ روڻان پيو رڙان مان، سڄڻ سوز سک ۾ سڙيو پيو سڙان مان،
اڪين جي اڙين ۾ اڙيو پيو اڙان مان، چڏيو جهين کان ته تو در لڙان مان،
تنهنجي وصل ويڙهي ۾ وارث وڙان (5) مان.

مجازي، جي لوڏي لهر کان بچايو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.
شه نشاه بيدل کي بهر - خدا هيءُ، ڪيو تنهنجي پارت پلارا پلاهيءُ،
پسان نور حق جو نظارو سدا هيءُ، پڄاڻج تون پرور سنڊم دل دعا هيءُ،
تو کي حال معلوم مڙيوئي شها هيءُ،

پيالو صفا (6) جو ڪري پري پاريو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.
تو کي سنهن سڪايل (7) ۽ هيري (8) سڏيو پڻ، قربدار قاضي (9) ڪنيي (10) سڏيو پڻ،
مان ناقص نمائو هان ميرو مندو پڻ، اچو ڪيو الله لڳ، ڌري پيو ڌنڌو پڻ،
نوازيو هي نوڪر ته پنهنجو بندو پڻ.

ٿڪيءَ ساڻ ٿورو لکي يار لايو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.
تنهنجي هٿ ۾ آهي، سنڊم واڳ ساري، هلائين چلائين جيئن سڏيو اختياري،
سخي پير مرشد ڪيو ڪا ستاري، پنهنجي ڏوهه واري مون ڏيکار ڏياري،
منجهيل ٿو گذاريان ڏياريو بهاري.

خدارا ڪلي مونجهه من جي مٽايو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.

(1) چن=پل، گهوڙي (2) مهت=سوپ، (3) ست=وت، وس، طاقت، (4) ديو=شيطان، ابليس، خناس،
(5) وڙان=داخل ٿيان، (6) صفا=پاڪ، پاڪيزه، (7) سڪايل=سيد نواب شاهه سڪايل، سرڪار
بيڪس سائين جو مريد، جنهن جي مزار ووهڙيءَ ۾ درگاهه سرڪار بيدل ۽ بيڪس سائين جي اڱر
۾ آهي، (8) هيري=هيرو (نالو)، (9) قاضي=قاضي پير محمد ولد قاضي گل محمد، متوفي
1285 هجري، سرڪار بيدل سائين جو محبوب، (10) ڪنيي=ڪنيو (1863-1917ع) سرڪار بيڪس
سائين جو نظارو.

اڳي پوءِ آخر اوهان جو ئي آهيان، حجت ڪانه هادي ٿو هرگز هلايان،
سندو در جو سائين سدا سگ سڏايان. سدا درد دل کان ٿو پهڳڻ پاڏيان،
لاهيو درد دوري، سندو پال پانيان،

ڪري وڙ ولهيءَ سان ڪو وارو ورايو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.

اٿم عرض آسون هزارين لکين مون، پڇن پلڪ ۾ سڀ اچو جي پڪين مون،
اچي پوءِ آرام ان پراڪين مون، ليئو پاءِ لالڻ ڪڏهن تون ڪڪين مون،
مٿئون مهر جو هٿ ڪو (۱) راحم رکين مون،

منهنجي دل جي ويران وسطي وسايو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.

صفا تيءَ (۲) منجهان سير ذاتي (۳) ڪرائج. نفِيءَ (۴) کان وري پوءِ ثباتي (۵) ڏيارج،
ڪري مهر مرشد تون ماري جيارج. هميشه حياتيءَ جو پيالو پيارج،
سڏي پر مون پاڙي تون پنهنجي وهارج،

اهو عرض منهنجو الله لڳ آگاهايو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.

لنگهو لالچي آءُ ”مسرور“ بڪاري، مڱان دان موليٰ ڪري نياز زاري،
وسوڙل ولهي مان آهيان وڙ ويچاري، ڪري ڪير توريءَ منهنجي مددگاري،
رڪو جوش وجدان جولان جاري،

ڪيو باجهه پهڳڻ ٻڌي هي پاڏايو، پلا پال پنهنجو پلارا پلايو.

(۱) راحم=رحم ڪندڙ. (۲) صفا تي=ڳڻ ۽ اوڳڻ واريون خاصيتون
(۳) ذاتي=حقيقي. اصلي ازل کان ابد تائين قائم رهندڙ جوهر.
(۴) نفِيءَ=ناڪار، انڪار. (۵) ثباتي=پائدار.

حافظ شیرازی علیہم رحمت

حافظ کون هیکلو ٿي، مون پنهنجي پڇا ڪئي⁽¹⁾،
قسمت پلاچء منهنجي، ڪهڙي خدا ڪئي.

مان روح پُر فتوح⁽²⁾ تي تنهنجي سوين دفعا،
دم دم درود جي شامل دعا ڪئي.

ويچار بعد ورائي، مرڪي مون کي چيائين،
سالن پڇاڻان اڄ ڙي ڪيئن تو صدا ڪئي.

بُڌ چٽائيءَ سان اڄ هر ڪنهن جي ڪنن ۾،
”مسرور“ خبر تنهنجي، باد صبا ڪئي.

* حافظ: حافظ شیرازی، سندس اصل نالو شمس الدين هو سندس والد بهاء الدين اصفهاني هو، اتابڪن جي دور حڪومت ۾ شیراز اچي رهيو هو، خواجہ حافظ شیرازی اٺين صدي هجريءَ ۾ ڄائو، پاڻ فارسي علم ادب جو عظيم شاعر ۽ صوفي ٿي گذريو آهي، سندس عمر چاهتر سال هئي، سندس لازوال فارسي ڪلام، دنيا جي ڪيترين ٻولين ۾ ترجمو ٿيو آهي.

(1) پڇا ڪئي=فال ڪڍي (خواجہ حافظ شیرازی پنهنجي زندگيءَ ۾ ستن حڪومتن جا انقلاب، جنگين ۽ ظلم جبر ۽ عدل انصاف ڏٺا، اهو ئي سبب آهي جو سندس ڪلام ۾ تقريبن هر قسم جا مضمون آندل آهن، سندس ڪلام ۾ انهن دلچسپ تاريخي واقعن جي ڪري عوام ته ٺهيو پر بادشاهه به فال وٺندا هئا، سندس ڪلام ۾ آيل ڪيترن غيبي ڳالهين سبب اڄ به هرڪو حافظ جي ڪلام مان فال ڪڍي پنهنجي قلب جو اطمینان ڪندو آهي)
(2) پرفتوح= (جمع) کامياب.

سائين نبي شاه وڳڻ

مان عجب ڏٺو دستور، سائين نبي شاه وڳڻ جو،
منهنجا مرشد سڄو مڙڪو پور.

منهن ته چٽل شاه جو، محبت سان معمور،
قرين وارو مرد مولاڻي، تازو پيو ٿس پور.

ٽهڪن ٽاريون نمون نياريون، پيريون جهلن پور،
پير مٿانهون پاڻ ڏٺي تون، نت وسائين نور.

وارث ولي، تو درسوالي، مرد اهو مهجور،
صدقي شاه شهيدن جي، تنهن جا درد ڪندين دک دور.

آس رکي اسماعيل آيو، هادي تنهنجي حضور،
ڪارنهن ڪس ڪل تنهن جي لاهي، مولا ڪج "مسرور".

* نبي شاه وڳڻ: رتيڊري (لاڙڪاڻي ضلعي) جي اتر طرف هڪ ڳوٺ آهي، جتي ان دور ۾ سيد قلندر شاه جيلاني بادشاه جو وڏو حلقو هوندو هو. جتي هڪ وقت هڪ سؤ فقير رياضت ڪندا هئا. سيد قلندر شاه جيلاني، فقير عبدالخالق عرف غمدل فقير سائين جو مرشد به هو. اهي بزرگ "فقير مسرور" جي عشق آستاني تي ايندڙ هئا ۽ پاڻ "فقير سائين مسرور" به وڻن ايندو ويندو هو. هن ڪلام ۾ نبي شاه وڳڻ جي ٻين بزرگن، حضرت چٽل شاه ۽ اسماعيل فقير جا نالا به آندل آهن. (فقير سائين احمد بخش کان مليل روايت).

حاجي لطيف شاه جيلاني شڪارپور

نور- نبيء جو منظر، حاجي لطيف شاه،
اڪمل عجيب انور، حاجي لطيف شاه،

گل باغ پنجن جو، محبوب ذوالمنن^(۱) جو،
سالار دين سرور، حاجي لطيف شاه،

دريار لا ابالي، ملڪ - خدا جو والي،
آهي غريب پرور، حاجي لطيف شاه،

روز - شمار شافي، ڪامل قريب ڪافي،
نرمال نجات جو در، حاجي لطيف شاه،

”سرور“ غم وساري، ره شاد دل اجاري،
دم دستگير دلب، حاجي لطيف شاه،

* حاجي لطيف شاه جيلاني: حضرت سيدنا عبدالقادر جيلاني قدس سره جي خاندان مان هو. 12 صدي هجريءَ ڌاري شڪارپور اچي سڪونت پذير ٿيو، جتي ئي سندس وصال ٿيو. سندس مزار لکي در کان بيگاري واھ ڏانهن ويندڙ رستي تي آهي. (۱) ذوالمنن = احسان ڪندڙ، ڏئي تعاليٰ.

منچر شاه بخاري شڪارپور

سخي سرتاج عاليجاه، شهنشاه پير منچر شاه،
اڙين آڌر اجهو همراه، شهنشاه پير منچر شاه.

نبيء جو نور نوراني، عليء جو لاڏلو جاني،
الاهي سر صفي الله، شهنشاه پير منچر شاه.

شريعت ۽ طريقت ۾، حقيقت ۽ معرفت ۾،
سريء جي سير کان آگاه، شهنشاه پير منچر شاه.

سونهين سرتاج شاهان، سخن گوهر چون رندان،
صفت بي رنگ سبحان الله، شهنشاه پير منچر شاه.

ستائيل جو اچي سوالي، وڃي سو ڪين هڏ خالي،
سراسر فيض جو درياه، شهنشاه پير منچر شاه.

نه غم "مسرور" ڪوئي آ، سخي وارث وڏو ئي آ،
بخاري مرد بي پرواه، شهنشاه پير منچر شاه.

* منچر شاه بخاري: سندس اصل نالو سيد منوچهر شاه بخاري هو. 12 صدي هجري ڌاري ايران کان اچي شڪارپور ۾ رهيو. سندس مزار جيڪب آباد ڏانهن ويندڙ رستي تي ٿي وي بوسٽر جي پويان آهي. اڄ به سندس درگاه تي هر رات ٿي چونڪي ٿيندي آهي. شڪارپور ۾ منچر شاه غازيءَ جي نالي سان مشهور آهي. سندس مزار اندر هي ڪتبو لڳل آهي. "در آثار نبي مقبول. سيد منچر شاه سن 1147ھ. رحمت الله" ڪاشيگر. هالا.

سائين امين شاه چشتي

يا پير چشتي پارسا، والا حسب عالي مقام،
ڪو داد ڪر فرياد رس، حرمت - خير الانام.

اولاد تون حسنين جو، وارث شه - ڪونين جو،
پڻ مسند سبطين جو، لاريب تون آهين امام.

تون امير المومنين آهن معين الدين معين،
تون سچو سالار - دين، توتي صلاتون سو سلام.

سائل اچي جو در پيو، موٽي نه سو خالي ويو،
آفيض تنهنجي جو ٿيو، عالم مٿان اڪرام عام.

منهنجي چلگت چال جي، بدچال بدافعال جي،
بي تان حقيقت حال جي، آماهيت توکي تمام.

آڌار تون دلگير جتي، دل ڏير تون بي ڏير جي،
توڪان طريقت پير جي، پارت پنان سائين مدام.

هيئن مٿان هٿڙو ڌرين، ڪو مهر جو ڍرو ڍرين،
پرتو اٿو سڀني پرين، "مسرور" ميراثي غلام.

* امين شاه چشتي: هي بزرگ، شڪارپور ٺهڻ کان اڳ ۾ عراق، شام ۽ عرب کان ٿيندو اچي هت رهيو هو. سندس مزار مختيارڪاري آفيس جي پويان ڏکڻ ۾ آهي. شهنشاه فقير بيدل سائين جي تصنيف پنج گنج ۾ صوفي سبحان بخش (صفحي 30 تي) لکيو آهي ته بيدل سائين به، امين شاه چشتيءَ جي درگاه تي مراقبو ڪيو آهي.

سائين ميران شاهه شڪارپور

غريبن غمزدن جو آ، وڏو غمخوار ميران شاهه،
 اڏينن ۽ يتيمن جو، اجهو آڌار ميران شاهه،
 پيارو خاص پرور جو، وصي پارس پيغمبر جو،
 نظارو نور حيدر جو، نظر نروار ميران شاهه،
 نه اکئين سو ڏسي آندي، ٿئي جو پير جو پاندي،
 ڇڏائي بند مان باندي، مٿو مختيار ميران شاهه،
 حسيني سر مٿس سهر، نيارو نامور نهرو،
 سڀن پيرن ۾ آ پترو، پرين پگدار ميران شاهه،
 هتي هٿي حراست ۾، حمايت ۾ هلاڪت ۾،
 ڪندو واهر قيامت ۾، ملهي منهندار ميران شاهه،
 ڪنبي سڀني ڪفارن جو، سڻي آواز نعرن جو،
 خدائي خاڪسارن جو، سڀه سالار ميران شاهه،
 ڌمالي شاهه جا موريل، موالِي مير کي پرتل،
 ڪري ”بدويءَ“ سنڌي هل پل، سڄو سردار ميران شاهه.

* ميرڻ شاهه: وڏو بزرگ، راڳ ويراڳ جو متوالو، اردوءَ جو تمام سٺو شاعر
 ٿي رهيو آهي. فقير سائين مسرور جي بيان ۾ سندس ڪجهه منقبتون لکيل
 آهن. جن ۾ سندس نالو ميرڻ شاهه سبزواري ڏنل آهي. هن بزرگ جي مزار سي
 اينڊ ايس گورنمينٽ ڪاليج جي پويان. سکر ويندڙ روڊ تي آهي. فقير سائين
 مسرور پنهنجي فقراءَ سان گڏجي سندس درگاهه تي چونڪيون ڏيندو هو (2)
 موريل فقير سائين مسرور جو دوست.

سامي چئن راءِ شڪارپور

ست سنت ساڌو پرش سامي (1) مرد مڻيا دار هو.
قرين قرارو قرب جو کانڪي (2)، کلنگي دار هو.

ڌنوان آتم ڌن سندي جو شاه شاهوڪار هو.
هٿ حاج ۾ دل يار ڏي، هن وير جو واپار هو.

هر پيد جي مايا جو مانجهي، هي پريو پندار هو.
سچ صوفين جي سلڪ ۾ صوفي سچو سالار هو.

سن عيسوي ارڙهين صدي پنجاه جو پرچار هو.
سو ست وره جيوت پڄاڻان پار هن هسوار هو.

ديهي (3) سبب داسي چوڻ کان کيس نا انڪار هو.
پر آتما کان تان انا الحق جو سندس اقرار هو.

”مسرور“ منهنجو ان سمي ۾ وير سان وهنوار هو.
پورن (4) به ات پر لوڪ ۾ بهڳڻ مٿان پلهار هو.

* سامي: پاڻي چين راءِ لنڊ، 1730 عيسوي ۾ بچو مل جي گهر ۾ پيدا ٿيو ۽ هڪ سو ويه ورهين جي ڄمار ۾ 1750ع ۾ هي جهان ڇڏيائين. سنڌي ٻوليءَ ۽ ويدانت جو تمام وڏو شاعر هو. سندس نسبت سان شڪارپور ۾ ”سامي شير“ محلو به آهي.

(1) پرش=آدمي (ساڌو پرش=درويش، پرهيزگار شخص)

(2) کانڪي=سڌائتو، خواهشمند، (3) ديهي=انساني جامو، (4) پورن=پوراڻو ڪندڙ، رزاق.

ڀڳت ڪنور رام سنت

هن سمي ست پرش صوفي سنت ڪنور رام هو.
نوجوان نهڻو سخي سو گلبڊن گلفام هو.

از خدا ويدانتي، ورثو تنهين انعام هو.
ناٿ نيهي دڪ پڇن سو تان چائيندي چام هو.

مڪ وچان ان جي مٿان پلهار خاص و عام هو.
ڪنٺ رس سببان تنهين جو ناميارو نام هو.

وه عجب ڪنڍيءَ جيان، ڪنڍل ڪنن جو دام هو.
الف قد جي هر دو پهلوءَ کان لڪيل چٽ لام هو.

سر چٽي چيري سان پٿرو، وير سو وريام هو.
پاڻ ئي پهلاڊ ارجن پاڻ ئي سو شيام هو.

ڪوچ جو ڪيچيءَ ڪنان پهتل وٽس پيغام هو.
سر ڏيڻ جو پي ائين اصلي سندس انجام هو.

هو وٺي مڪتي ويو پر عام ۾ ماتام هو.
موج ۾ ”مسرور“ هو ملزوم تي الزام هو.

ڀڳت ڪنور رام: اصل ڏهرڪيءَ جو ويٺل هو. سنڌ جي ڀڳتن جو سرموڙ هو.
هندو مسلم جو خير گهرندڙ هو. سوزگداز سان ڳائيندو هو. نزاکت سان نچندو
هو. سندس ڪيترائي ڳايل ڪلام اڄ به سنڌ ۾ مشهور آهن. 12 جنوري 1939ع
ي رک اسٽيشن تي ريل ۾ کيس بندوق هڻي ماريو ويو.

سنت ڪلهوڙا

سري سا پرش ست ڪلهوڙا سوامي،
ستوگن سمندر جو گوهر گرامي.

ڏياني اٿل تل، گياني اچل چل،
اچل جل امل مل، اول ول ايامي.

رکي دم درازي، سرئون سر جي بازي،
حقيقي مجازي، ڪيو طئي تمامي.

جسمي جم کان تارڪ، لکي لال لاشڪ،
سدا سرو وياپڪ، بهر جا مقامي.

بقا جي بحر ۾، لڙهي لس لهر ۾،
چڏي ديهه چر ۾، مڪت ٿيو مدامي.

لکيسر جو ايسر، چوي ڪهڙو چرتر،
پسي جوت جوهر ٿيو جڳ سلامي.

ہندی

من مندر کا ہوں شیوا دھاری، جس میں ہو یا برا جی،
اگر گوکل سے گردھاری۔

اس مندر کی ہے اکھٹ کہانی، جانے کوئی دیکھے دھیانی،
دو تین سے نرائکاری۔

ہر پنڈ اس کا مندر دیرا، ہم میں پرگھٹ کیول میرا،
کرے ”ہر“ کی کون شماری۔

”ہر“ کی موہن مورت دیکھی، مندر یہ ست صورت دیکھی،
اک سے دو جی نیاری۔

پریم سے پایا پریم کا مندر، پریم ہے ساکھی پریم ہے گردھر،
پریم کا ہوں پوجاری۔

گردھر اچرج کھیل کھلایا، داتا سے بن داسی آیا،
ہو یا آپ بھکاری۔

آپے ساکھی آپے ساکھیا، آپے آگی آپے آگیا،
آپے آگیا کاری۔

سورج ”بیدل“ مسگر میرا، ”غلام علی“ من قطرہ میرا،
سگر کی بلہاری۔

رسن وانی

آج سکھی گھر میرے سادھو‘ سنت سری جن آیا۔

نام زرنجن بیچھ پیراگی صورت سانگ بنایا،
ہاتھ میں منڈل گل میں کفتی ماتھے تلک لگایا۔

آون سون اس سادھو کے پانچ مترنس جایا،
پانچ گئے تو لاکھ پدھارے ہويا بھاگ سوايا۔

جوت جگی رس رام لیا، گردیونے درس دکھایا،
سات جنم کی سرت پڑی، من سھجیں سحج سجایا۔

پیر محمد، کان کنیہ، میرے کیول بھول بھلایا،
دیکھا ایک برا جی پھر کر، لاکھ چوراسی کایا۔

”غلام علی“ گرسا کھی ”بیدل“ برہم کایبھد بنایا،
چت من اندر ایک اور پس سروریا پک پایا

رسن وانی

بٹھا کر سامنے اپنے 'یوں ہی ست گر نے سمجھایا،
کلی انتر کا، کرپا سے، مجھی کو بھید بتلایا۔

اول میں مردہ دل میری کو اس خواب غفلت سے،
جگا کر پر بھ پیارے کے، بھجن سے دل کو بھر مایا۔

جسی کے ہم ملن خاطر، شہر بندر بھٹکتا تھا،
سگل صورت و وسا جن کی، اندر ہی دل میں دکھلایا۔

جوئی سا جن ووہی سگر، نہیں کچھ فرق دونوں میں،
جلوہ جوت ذاتی کا، نظر میں ایک ہی آیا۔

سمایا ہر سمت سا جن، ہری ہر چیز کی اندر،
جدھر دیکھوں تو "مسرورا"، اسی کی ذات کو پایا۔

فارسي

دلربا بر در شما، من آمده ام - آمده ام،
دست بستے بے سرو پا، ایستاده ام - ایستاده ام.

با ادب با صد نیاز گردن خود از مدت،
بر در تو محو لقا بخشاده ام - بخشاده ام.

نا جواب و با ثواب کردی عطا مارا صنم،
صد نوشته دل کشه، فرستاده ام - فرستاده ام.

چشم خود را شاه خوبان من طرف قصر شما،
از بزائے دیدنی ها، بخشاده ام - بخشاده ام.

وائے من "مسرور" دل رنجور از مدت مدید،
بر درت "بیدل" شہاء افتاده ام - افتاده ام.

ميان غلام علي مسرور فقير بدوي،

ولادت: پيرين جولاءِ ۱۸۹۴ع - وفات: الميرين آگست ۱۹۸۱ع

● ”مسرور فقير“ تصوف جي شريفي جو
تقليد هو. سندس گفتگو مان قرآن ۽ حديث
جا جواهر پاره نظرندا هئا.

پروفيسر لطيف الله بدوي،

● ”فقير صاحب“ جو دنيا ڏي گهڻو لاڙو هئو

نه هو، وڏي لک جو صاحب هو. شمار قرب دار هو. سنگت جو دور هو.

جوگي فقير پرسار هيساڻي بمبئي،

● ”فقير مسرور“ هو پهلو کان نازڪ نفيس ۽ برکت وارو هو. ”مسرور“ محبت جو

مجسمو هو. سندس محبت مقناطيسي هئي. مروت ۽ فضيلت نه سندس ڏاج هئا.

پروفيسر جهاننداس پالڻا،

● انسان جو محترم دوست ”ميان غلام علي مسرور“ اهل ذوق شاعرن مان آهي. جنهن

جو هر هڪ شعر بقول مرزا مسدوح جي ”شهد و نيات“ کان پيشڪ منو آهي.

حاجي محمود خادر لاڙڪاڻوي،

● ”مسرور“ ۽ ”مسرور جي شاعري“ هن وقت تقريب جا محتاج ڪين آهن. واقعي ئي

نظور جي سلامت ۽ لفظن جي سادگي ”مسرور“ جي ڪلام جا خانه زاد غلام آهن.

آغا صوفي،

● موت سان ملاقي گهڻو پوءِ ٿيو. پر ان کان اڳ هن دوزنگي دنيا کان ڌار ٿي ڪنهن

خاص مقام ۾ داخل ٿي چڪو هو. گهڻو ڪري ته ٻنهي جهانن جي پاڙي کڻي ويو.

پير حسام الدين راشدي،

● مون کي هن جون اکيون ياد آهي. دهيون آهن. جن کي ڏسي مون هڪ گيت ”اکيون اڌ

چون ٻين مثالان“ جهونگار يو هو. هو هڪڙو اعليٰ ۽ شمار عاليشان انسان هوندو هو.

توڪري ته معمولي سپر ٽيگ ٽيبلڙي هيس پر انسان جي حيثيت ۾ وڏي ليول جو ماڻهو هو.

● ”مسرور“ هڪ روايتي شاعر نه آهي. پر سنڌي جي اصل کان عطا ٿيل وڏي جو حصو

هن کي به حاصل آهي. ان جي شاعري ۾ رنگ عاشقي ۽ تصوف جو واه جو آهي.

شيخ اياز،

● ”مسرور“ هڪ روايتي شاعر نه آهي. پر سنڌي جي اصل کان عطا ٿيل وڏي جو حصو

هن کي به حاصل آهي. ان جي شاعري ۾ رنگ عاشقي ۽ تصوف جو واه جو آهي.

چيمشل پرسار،